

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911, Första kammaren. Nr 18.

Måndagen den 27 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Justerades protokollet för den 18 i denna månad.

Anmälades och bordlades jordbruksutskottets memorial nr 62, med öfverlämnande till Riksdagen af förteckningar å försålda kronoegendomar samt å inköp af mark för bildande af kronoparker.

Företogs val af sju ledamöter i Riksdagens särskilda utskott nr 2. Därvid aflämnades 100 valsedlar, som godkändes och efter partibeteckning ordnades i tre särskilda grupper så, att en grupp bildades af 62 valsedlar med öfverskrift »det förenade högerpartiet», en andra grupp af 24 valsedlar med öfverskrift »de moderata» och en tredje grupp af 14 valsedlar med öfverskrift »de liberala».

Härefter bestämdes till den utsträckning, som för utseende af föreskrifvet antal ledamöter var nödigt, för hvarje grupp ordningen mellan namnen å gruppens valsedlar, och blefvo därvid med iakttagande af härför stadgade grunder namnen uppförda så, som här efteråt sägs.

För »det förenade högerpartiet» uppfördes såsom

- nr 1 friherre Lagerbring,
- » 2 herr Nyström,
- » 3 » Berg,
- » 4 » Larsson, Knut,

hvilka fyra namn i denna följd upptagits å gruppens alla valsedlar.

För »de moderata» uppfördes såsom

nr 1 herr Hammarskjöld,

» 2 » Wijkander,

hvilka två namn i denna följd upptagits å gruppens alla valsedlar.

För »de liberala» uppfördes

friherre Beck-Friis, Lave,

hvilket enda namn förekom å gruppens alla valsedlar.

Härefter vidtogs enligt gifna bestämmelser fördelningen af platserna mellan de olika valsedelgrupperna och befunnos därvid, sedan vid bestämmandet af sjunde platsen gruppen »det förenade högerpartiet», hvilken redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarade antalet namn å gruppens valsedlar, uteslutits från vidare jämförelse, nedannämnda personer hafva blifvit till ledamöter i utskottet valda i följande ordning:

friherre Lagerbring	från »det förenade högerpartiet»,
herr Nyström	» » » »
» Hammarskjöld	» »de moderata»,
» Berg	» »det förenade högerpartiet»,
» Larsson, Knut,.....	» » » »
friherre Beck-Friis, Lave,	» »de liberala»,
herr Wijkander	» »de moderata».

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran Första kammarens andra tillfälliga utskotts den 24 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 4.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att jordbruksutskottets memorial nr 62 skulle sättas främst bland utskotts-betänkandena på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2,55 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 28 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Herr talmannen yttrade: Slagen falla tätt! Åter har en länk brutits loss ur vår kamratkedja. Efter en tärande och plågsam sjukdom har godsägaren Ivar Wijk slutat sin lefnadsbana. Under en lång följd af år har han tillhört denna kammare. Plikttröhet och ansvarskänsla karakteriserade hela hans lifsgärning. Med skicklighet och omsorg fullgjorde han de många honom af Konung, Riksdag och hembygd gifna uppdrag. Hans älskvärda, nobla personlighet förvärfvade honom i hög grad aktning och tillgifvenhet af alla dem, med hvilka han kom i beröring. Hans vänner voro många, särskildt i denna kammare, och beklaga innerligt hans bortgång.

Tacksamhet och frid öfver Ivar Wijks minne!

Herr statsrådet *von Krusenstierna* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående aflönings- och pensionsförhållandena för lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor; samt

2:o) angående läroverksadjunkten A. Hesselns uppflyttning i högre lönegrad.

Justerades protokollet för den 21 i denna månad.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets memorial nr 15, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande viss del af bevillningsutskottets betänkande nr 9, i anledning af väckta motioner, afseende inskränkning af eller förbud mot utskänkning af brännvin vid offentlig danstillställning.

Upplästes och godkändes jordbruksutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 35, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående

försäljning af lägenheten Blåsenborg i Orsa socken af Kopparbergs län;

nr 36, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra mönsterskrifvarbostället Skevedid nr 2 Mellangård i Östergötlands län;

nr 37, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra skvadronchefsbostället Köpinge nr 22 och 25 med underlydande i Kristianstads län;

nr 38, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra sergeantsbostället Vå nr 10 och 38 i Kristianstads län;

nr 39, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af två lägenheter från förra öfverstebostället Månstorp's kungsgård i Malmöhus län;

nr 40, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra mönsterskrifvarbostället Skottsilla nr 2 i Stockholms län;

nr 41, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra fänriksbostället Gölstorp nr 1 i Östergötlands län;

nr 42, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af ett till förra förarbostället Gillstad nr 4 Borregård i Skaraborgs län hörande område;

nr 43, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af två lägenheter från förra jägmästarbostället Kumla nr 2, jämte Kumla nr 3, en jagbacke, i Södermanlands län;

nr 44, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa till förra ryttmästarbostället Tegalund i Skaraborgs län hörande områden; samt

nr 45, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af det till förra hofsmedsbostället Kottorp nr 1 hörande torpet Lilla Glashyttan nr 2 i Södermanlands län.

Företogs val af tre suppleanter i Riksdagens särskilda utskott nr 2. Därvid aflämnades 106 valsedlar, som godkändes och efter partibeteckning ordnades i två särskilda grupper så, att en grupp bildades af 67 valsedlar med öfverskrift »det förenade högerpartiet» och en annan grupp af 39 valsedlar med öfverskrift »de moderata».

Härefter bestämdes till den utsträckning, som för utseende af föreskrifvet antal suppleanter var nödigt, för hvarje grupp ordningen mellan namnen å gruppens valsedlar, och blefvo därvid med iakttagande af härför stadgade grunder namnen uppförda så, som här efteråt sägs.

För »det förenade högerpartiet» uppfördes såsom

nr 1 grefve Wachtmeister, Henning,

nr 2 herr Tonning,

hvilka två namn i denna följd upptagits å gruppens alla valsedlar.

För »de moderata» uppfördes

herr Bosæus,

hvilket enda namn förekom å gruppens alla valsedlar.

Härefter vidtogs enligt gifna bestämmelser fördelningen af platserna mellan de olika valsedelgrupperna, och befunnos därvid nedannämnda personer hafva blifvit till suppleanter i utskottet valda i följande ordning:

grefve Wachtmeister, Henning, från »det förenade högerpartiet»,		
herr Bosæus	»	»de moderata»,
» Tonning	»	»det förenade högerpartiet».

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets under gårdagen bordlagda memorial nr 62, med öfverlämnande till Riksdagen af förteckningar å försålda kronoegendomar samt å inköp af mark för bildande af kronoparker.

Herr talmannen yttrade, att efter öfverenskommelse med herr talmannen i Andra kammaren omröstningar jämlikt 65 § riksdagsordningen komme att vid kamrarnas sammanträden onsdagen den 5 nästkommande april anställas öfver de för sådana omröstningar föreslagna voteringspropositioner, som då voro af båda kamrarna godkända.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet de under sammanträdet aflämnade kungl. propositionerna.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att bevillningsutskottets memorial nr 15 skulle sättas främst på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2,58 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna.*

Onsdagen den 29 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 22 i denna månad.

Herr statsrådet *Lindström* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående beviljande af anslag till byggnadsarbeten m. m. för flottans station i Stockholm.

Anmälades och bordlades

statsutskottets memorial nr 33, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens fjärde hufvudtitel; äfvensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning af väckt motion om utfärdande af vissa bestämmelser i fråga om försäljning af torp och lägenheter från kronodomäner,

nr 64, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i bestämmelserna rörande väghållningsbesvärets utgörande på landet, och

nr 65, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående återgång af gjorda skatteköp af rekognitions-skogar m. m.

Upplästes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, nr 49, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af 6 § i förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905.

Föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets sistlidne dag bordlagda memorial nr 15, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande viss del af bevillningsutskottets betänkande nr 9, i anledning af väckta motioner, afseende inskränkning af eller förbud mot utskänkning af brännvin vid offentlig danstillställning.

Föredrogs ånyo Första kammarens andra tillfälliga utskotts den 22 och 23 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 3, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen med begäran om åtgärder för lindring i nu rådande uniformitets-tvång i organisation och undervisningsplan vid de allmänna läroverken.

Om lindring i rådande uniformitets-tvång i organisation m. m. vid de allmänna läroverken.

Till utskottets behandling hade hänvisats en inom Första kammaren af herr *Hernlund* väckt motion, nr 76, däri hemställts, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder för beredande af lämplig lindring i nu rådande uniformitetstväng i organisation och undervisningsplan vid de allmänna läroverken.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att herr *Hernlunds* ifrågavarande motion icke måtte till någon Första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *Hernlund*: Den nuvarande organisationen af rikets allmänna läroverk har, som bekant, sin utgångspunkt i den Carlsonska skolmotionen vid 1899 års riksdag. Denna motion, som lät mycket tala om sig, var bland annat äfven föremål för öfverläggningar vid flera tillfällen inom Stockholms läraresällskap, där meningarna för och emot icke saknade ganska deciderade målsmän. Slutligen antog sällskapet med stor majoritet följande resolution: »Stockholms läraresällskap ansluter sig i hufvudsak till den af professor *Carlson* inom Riksdagen föreslagna organisationen såsom *normaltyp* för de allmänna läroverken, men förordar tillika, att *undantag* därifrån medgifvas, i den mån Kungl. Maj:t, på framställning af läroverksstyrelser och lokala myndigheter, profvar lämpligt». Resolutionens fortsättning med sina önskemål i afseende på realskoleexamen går jag förbi.

Denna resolution, hvilken, enligt hvad jag tror mig veta,

Om ändring i icke saknade sin betydelse för motionens öde inom Riksdagen, rådande gick, såsom ju är påfallande, i alldeles samma riktning som den uniformitets- nu af mig väckta motionen. tvång i orga-
nisation m. m.

vid de all- Såsom framgår af min motivering, hvilken återgifves i ut- männa läro- skottets nu föreliggande utlåtande sid. 2—3, saknades icke inom verken. den tillsatta läroverkskommittén sympatier för medgifvande af undantag från den af kommittén förordade normalorganisationen. Jag anför nämligen, såsom står att läsa å sid. 2 i utskottets utlåtande, att medlemmar af minoriteten i senaste läroverkskommitté framställde förslag, att i stiftstäderna jämte hufvudstaden eller åtminstone på några få orter, där förhållandena syntes därför möjligast gynnsamma, tillfälle skulle beredas till ett flerårigare studium af de klassiska språken än den allmänna organisationen medgaf, liksom ock att det i nära sammanhang härmed framställdes yrkande om, att läroverkets uppdelning i en 6-klassig realskola och ett 3-årigt gymnasium, hvilket yrkande synnerligen väl motiverades i några utförliga reservationer till förenämnda läroverkskommittés förslag, försöksvis finge på något eller några håll tillämpas.

Den nya organisationen af de allmänna läroverken fastställdes emellertid genom 1905 års stadga, utan att därvid någon hänsyn togs till förenämnda önskemål. Orsaken härtill var, såsom står att läsa å sid. 5 i utskottets utlåtande, att »af de mer än 70 myndigheter, som utlätto sig öfver kommitténs och reservanternas förslag, det endast var två, som tillstyrkte reservanten Höjers förslag, nämligen direktionen öfver och kollegiet vid Nya elementarskolan». — Några månader senare skulle den uppskjutna frågan om denna skolas öde i så måtto afgöras, att Kungl. Maj:t skulle besluta, huruvida och, i så fall, på hvad sätt detta läroverk skulle bibehålla sin nära åttioåriga karaktär af statens profskola.

Sedan slutet af år 1902 hade förarbeten för denna frågas lösning pågått, hvarunder först läroverkets dåvarande särskilda styrelse, efter kollegiets hörande, i februari 1904 afgifvit underdånigt förslag och något mer än ett år därefter den nyinrättade öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk i sin ordning yttrat sig öfver samma förslag. Genom dåvarande ecklesiastikministerns tillmötesgående bereddes skoldirektionen tillfälle att uttala sig öfver öfverstyrelsens nyssnämnda yttrande, hvarvid skolans kollegium äfven fick framställa sina önskemål.

Huru öfverstyrelsen tänkte sig saken, kan man läsa i utskottets utlåtande i slutet af sid. 5, där följande citat återfinnes:

»Öfverstyrelsen är under närvarande förhållanden benägen att omfatta den meningen, att största nyttan skulle vinnas af statens profskola, om dess normalorganisation bragtes i så nära öfverensstämmelse som möjligt med de öfriga allmänna läroverkens, ty därigenom skulle resultatet af de vid Nya elementarskolan anställda försök erbjuda bättre tillfälle till jämförelse med läro-

verken i allmänhet och sålunda för dessas utveckling blifva af större betydelse».

»Härmed vill emellertid öfverstyrelsen icke hafva sagt, att icke försök med andra organisationstyper skulle vid Nya elementarskolan kunna göras, när tiden blir därför mera mogen och sådant mera allmänt ifrågasättes.»

Ledsamt nog har utskottet icke beredt kammaren tillfälle att erfara, hvad skolans lärare i sin ordning därom yttrade. Jag skall emellertid återkomma till detta något senare.

Det var en för läroverket ödesdiger tid, då Kungl. Maj:t hade att afgöra denna fråga. Det var halfåret närmast efter brytningen med Norge. Vida viktigare ämnen sysselsatte då de hvarandra aflösande regeringarna. Förgäfves sökte jag till sist att genom en artikelserie i Stockholms Dagblad påkalla den allmänna opinionens understöd, och den 2 december 1905 fastställde Kungl. Maj:t i allt väsentligt öfverstyrelsens förslag till nådigt reglemente för skolan.

Uniformitetsprincipen hade kommit till seger såsom aldrig förut inom vårt lands undervisningsväsen.

För att gifva en föreställning om hvad detta innebär, ber jag få anföra följande uttalande af en för flera år sedan hädangångne framstående ledamot af vår medkammare:

»Om man utgår från den föreställningen, att det finnes ett undervisningsideal, som en gång kunde blifva fullfärdigt, förklaras för evigt och oföränderligt eller åtminstone gällande för en oöfverskådlig framtid, ja, då finner jag det visserligen naturligt, om man ock skulle hylla den absoluta uniformitetens lära för undervisningen inom hvarje särskild grad af skolor och läroverk. En sådan uniformitet har visserligen också haft sina förfäktare. Jag skall i det hänseendet nämna en namnkunnig man, Louis Marcellin de Fontanes, som från 1808 till 1815, var det franska universitetets, det vill efter franskt språkbruk säga hela det franska undervisningsverkets stormästare (*grand maître*). Han sade en dag till kejsar Napoleon: »Sire, i den stund, som är, äro samtliga elever i Eders Majestäts alla läroverk (*collèges*) sysselsatta med ett latinsk tema», och det är icke tvifvelaktigt, att han därmed till sin höge herres belåtenhet visade, huru fullständigt förverkligadt den kejsarliga despotismens undervisningsideal i ett hänseende var — nämligen med hänsyn till den absoluta likformigheten — ett ideal, passande tillsammans med samhällets hela öfriga skick och de syften, som i detsamma rådde, då det blott gällde att uppfostra lydiga, passiva verktyg i en härskares hand och att förvandla hela landet till ett stort rekryteringsområde och icke något annat.»

»Men detta ideal, herr talman, är icke vår tids. Det kan icke vara det, det kan icke vara undervisningsidealet för en tid, som icke vill dana ungdomen till en enahanda massa af likadana

Om ändring i rådande uniformitets tvång i organisation m. m. vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Om lindring i rddande uniformitets-tvång i organisation m. m. vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

exemplar af en och samma typ, utan som vill öppna utrymme för de särskilda individuella anlagen och tillfredsställa nya bildningsbehof. *Det kan icke vara idealet för en tid, som inser, att den så mycket omtalade »bildningsnivån» hos folket icke höjes därigenom, att alla få lära ett och detsamma och inhämta det på ett och samma sätt, utan som vill lämna tillträde för allt tidens vetande till val för de olika anlagen och som vill, att de olika metoderna och förfaringssätten skola få täfla med hvarandra, en täflan, som är villkoret för deras egen förbättring och progress.»*

Samma talare erinrade vid samma tillfälle — en kritisk dag äfven den för Nya elementarskolan, elhuru i annat afseende än den 2 december 1905 — hurusom år 1873, då det från regeringens sida var fråga om att upphäfva Nya elementarskolans särställning, denna räddades genom ett då fungerande särskildt utskotts förklaring, att det ansåge »för undervisningsväsendet gagneligt, att i landet finnes åtminstone ett högre elementarläroverk, som ej är inrättadt på samma sätt som de öfriga och i hvilket undervisningen kan ordnas med större frihet».

Tillfälliga utskottet nr 2 har däremot ett helt annat åskådningssätt i förevarande afseende. Det finner (sid. 3 sista stycket) mitt påstående, att den nuvarande läroverksstadgan icke lämnar något utrymme för undantag, och att icke ens statens profskola, Nya elementarskolan i Stockholm, fått existera annat än som en »absolut kopia» af 1905 års organisationsbild icke öfverensstämmande med det sakförhållandet, att Nya elementarskolan faktiskt och enligt sitt nya reglemente fortfarande existerar såsom statens profskola samt att pedagogiska prof äfven kunna företagas »vid andra allmänna läroverk i riket, när så finnes behöfligt eller lämpligt».

Riktigheten af detta sakförhållande, för hvars kraftiga inpräntande utskottet lämnat mer än *tre* sidors utdrag ur en af skolans publikationer, som ställts till utskottets förfogande, har jag aldrig satt i fråga. Däremot har utskottet alldeles förbisett den oerhörda skillnad, som förefinnes mellan dessa af utskottet framhållna *pedagogiska prof*, och det, som jag eftersträfvat inom vårt undervisningsväsende. De pedagogiska profven afse att genom försök på ett eller annat ställe på erfarenhetens väg få utrönt, huruvida vissa ifrågasatta reformer lämpa sig för tillämpning vid *samtliga* öfriga läroverk, — eller, såsom i fråga om det nu påtänkta försöket med ryska språket å en ny språklig linje, dess införande vid *så många andra* högre allmänna läroverk, »som kunde anses af behofvet påkalladt» (för att citera utskottets uttalande å sid. 8), i fall försöket slår väl ut. Längre än till *försök i uniformitetens intresse* är läroverksöfverstyrelsen icke villig att gå: man finner detta tydligt ej mindre af reglementet för statens profskola (jämför utlåtandet sid. 3, rad. 5 nedifrån), där det heter: »denna skola har fortfarande till uppgift att vara ett läroverk,

där ifrågasatta *förändringar* med afseende å *undervisningen vid de allmänna läroverken* samt *organisationen af desamma* företrädesvis må kunna på försök tillämpas»; sid. 5 vid midten angående Höjerska förslaget: »Vidare synes det öfverstyrelsen, att äfven om ett sådant försök utfölle tillfredsställande, den af nämnda reservant föreslagna organisationen icke kunde i oförändradt skick vinna efterföljd vid *de andra läroverken*»; sid. 6, 2:a stycket nedifrån: »Tilläggas bör, att vid Nya elementarskolan på sista tiden anställts försök, t. ex. med latinets och delvis franskans uppskjutande, hvilka haft betydelse för *läroverkens* reformering»; och sist utskottets fastslående af precis detsamma i slutet af 2:a stycket å sid. 7: »att samma öfverstyrelse — — — anser sig böra hafva fria händer att anställa pedagogiska försök vid hvilket läroverk som helst, när sådana försök kunna blifva af större betydelse för *läroverkens* utveckling» o. s. v. — Jag däremot önskar, att möjlighet skall beredas för en *täflan mellan åtminstone i afseende på sin undervisningsplan olika organiserade läroverk med varierande men ekvivalenta slutresultat*. All sund utveckling förutsätter täflan, påstår jag, och allraminst bör sådan saknas på kunskapens område.

Om ändring i rådande uniformitets-tväng i organisation m. m. vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Utskottet, som synes sakna all känsla för betydelsen af en sådan täflan, finner »Nya elementarskolans ställning, om än numera något förändrad mot förut, dock ganska tillfredsställande, enär den ju alltjämt fortfar att vara statens speciella profskola».

Såsom jag förut antyd, hafva skolans lärare dock på sin tid uttalat sig i väsentligen annan riktning, och jag nämnde för en stund sedan, att jag själf försökt att med pressens hjälp förebygga den nuvarande situationen för skolan.

För att på samma gång så kort som möjligt och så objektivt som jag önskar klargöra denna ber jag om kammarens beägnade uppmärksamhet, då jag nu vill föredraga några utdrag ur den sista af mina artiklar i Stockholms Dagblad hösten 1905, d. v. s. kort före utfärdandet af skolans nuvarande reglemente. Min utgångspunkt var där att söka visa, *huru öfverstyrelsen tänkt sig profskolans verksamhet under den närmaste framtiden*.

I sin motivering till den § af reglementet, som handlar därom, lemnar öfverstyrelsen en »sammanfattande framställning af sina åsikter i den frågan, huruvida de vid skolan för närvarande fortgående försök, som beröra undervisningsplanen, böra bibehållas eller icke». Man finner däraf att, utom ett fortgående metodiskt prof i engelska, hvilket då redan hunnit till klass 6:2, endast katekesläsningens uppskjutande till tredje klassen och lärjungars intagande vid läsårets slut i klasserna 1—6 skulle få bibehållas såsom pedagogiska försök. *Katekesläsningens uppskjutande till tredje klassen* kunde dock svårligen, framhöll jag, betraktas såsom ett prof, då försöket därmed då redan fortgått i 40 år vid denna skola, utan att någon invändning kunnat göras i fråga om dess

Om lindring i rådande uniformitets-tvång i organisation m. m. vid de allmänna läroverken.

lämplighet och nytta. Att det icke fått efterföljd vid de öfriga allmänna läroverken, beror, som bekant, därpå, att det icke passat rätt väl i stycke med kurserna för de klasser i folkskolan, från hvilka öfvergång vanligen sker till de allmänna läroverken.

Hvad åter *inträdesexamen vid vårterminens slut* beträffar, hade försöket därmed då redan pågått i nära 20 år och i sina dittillsvarande former väl bestått profvet. Detta oakadt medgafs fortvaron af detta prof endast under villkor af vissa nya föreskrifter, hvilka lärarne ansågo för sig så betungande, att de enhälligt förklarade, att de, så vida de af kollegium däremot framställda synpunkter icke vunne nådigt afseende, måste såsom ett önskemål uttala, att inträdespröfningen jämväl vid Nya elementarskolan måtte förläggas till höstterminens början.

Öfverstyrelsen hade sålunda reducerat läroverkets verksamhet såsom profskola till ett ytterligt minimum, åtminstone för den närmast liggande tiden. I fullständig anslutning till den kärlek för absolut uniformitet, hvilken är ett af den nya skolorganisationens mest utmärkande kännetecken, hade öfverstyrelsen, såsom redan förut är omnämndt, äfven förklarat sig »under närvarande förhållanden benägen att omfatta den meningen, att största nyttan skulle vinnas af statens profskola, om dess normalorganisation bragtes i så nära öfverensstämmelse som möjligt med de öfriga allmänna läroverkens, ty därigenom skulle resultatet af de vid Nya elementarskolan anställda försök erbjuda bättre tillfälle till jämförelse med läroverken i allmänhet och sålunda för dessas utveckling blifva af större betydelse». I öfverensstämmelse härmed hade öfverstyrelsen, ehuru den »principiellt ingenting har emot, att olika läroverkstyper försökas», ansett sig böra afstyrka läroverksskollegiets af direktionen understödda förslag om ett försök vid Nya elementarskolan med *den af lektor Nils Höjer inom senaste läroverkskommittén föreslagna organisationen*. Denna skilde sig som bekant från den af kommitténs flertal förordade och nu lagstadgade organisationen därigenom, att den sexklassiga realskolan äfven i sin sista klass skulle vara afsedd för *alla* skolans lärjungar, hvilka samtliga skulle undergå en med viss kompetens förenad examen, att det därpå byggda gymnasiet endast skulle vara 3 årigt, fördeladt på real- och latinlinje, samt lämna tillfälle till valfrihet i *samtliga* ringarna, äfvensom att å några få orter försöksvis skulle inrättas s. k. A-läroverk, där tillfälle lämnades till ett flerårigare studium af de klassiska språken. Såsom skäl för sitt afstyrkande af ett försök med detta ur flera synpunkter tilltalande organisationsförslag åberopade öfverstyrelsen, såsom utskottet i sitt utlåtande (sid. 5) omnämner och jag förut i annat sammanhang anfört, att, äfven om ett sådant försök utfölle tillfredsställande, denna organisation, »icke kunde i *oförändradt* skick vinna efterföljd vid de andra läroverken, eftersom densamma med nödvändighet förutsätter ett upprättande af

(Forts.)

ett antal s. k. A-läroverk och utsikterna till sådana läroverks upprättande numera torde vara så godt som inga». Det anförda skälet torde dock icke vara fullt öfvertygande, enär det ju icke är någon nödvändighet, att det Höjerska förslaget i »oförändradt» skick skulle tillämpas. För öfrigt torde man icke behöfva vara någon »latinurm» för att i olikhet med öfverstyrelsen kunna tro den tid skola komma, då äfven *vissa* A-läroverk skola befinnas nödvändiga såsom länkar i ett fullgodt svenskt läroverkssystem, om det än må behöfvas kanske icke så få år för att klargöra, att täflan mellan olika former af läroverk är det bästa medlet att förekomma undervisningsväsendets urartaude till ensidighet med alla dess skadliga följder.

Mera anmärkningsvärdt är emellertid, att öfverstyrelsen icke ens velat låta skolan åtminstone ännu en tid fortsätta det förut omtalade, då under nio läsår fullföljda *profvet med franska och engelska såsom alternativa språk från och med 4:e klassen*. Såsom skäl för sin åsikt, att denna anordning »fortast möjligt» borde upphäfvast, anförde öfverstyrelsen den af läroverkskommittén uttalade mening, »dels om önskvärdheten att det lägre stadiet i möjligaste mån må blifva enhetligt inom samma läroverk, dels om olämpligheten af alternativ valfrihet, som i verkligheten mera är ett tvång än en frihet att välja». Häremot gjorde emellertid Nya elementarskolans ordinarie lärare i främmande språk ett gemensamt uttalande, hvaraf följande utdrag torde förtjäna att uppmärksammas. Jag ber nu särskildt, att herrarna följa med återgifvandet af detta uttalande.

»Under den diskussion, som på sin tid fördes i dagspressen och i tidskrifter angående det nya läroverksförslaget och dess läsplan, samt i de utlåtanden, som af vederbörande myndigheter med anledning af samma förslag till Kungl. Maj:t aflätos, framhölls från många håll — icke blott af språklärare utan äfven af universitetsprofessorer inom flera olika fack och af representanter för bildning på många andra områden — faran för vår svenska kultur att så inskränka franskans studium till förmån för tyskan och engelskan, som detta förslag gjorde. De personer och myndigheter, hvilka sålunda framställde sina stora betänkligheter vid franskans undanskjutande, föreslogo, *dels* att franskan och engelskan i kommittéförslaget skulle byta plats, *dels* att lärjungarna vid *samtliga* statens läroverk skulle få välja att från och med klass 4 läsa antingen engelska eller franska, *dels* att vid *vissa* läroverk språken skulle behålla den plats, de ha på kommitténs läsplan, men att vid andra engelskan och franskan byta plats, *dels* slutligen att franskan vid *några* läroverk skulle få behålla den ställning, den för närvarande intager.»

»Under sådana omständigheter torde det icke kunna förnekas att det vore fördelaktigt, om det i hufvudstaden fortfarande funnes åtminstone *ett* statsläroverk, där franskan kunde få läsas

Om ändring i rådande uniformitets-tvång i organisation m. m. vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Om lindring i såsom det andra hufvudspråket (under det engelskan då skulle rådande intaga franskans plats på kommitténs läsplan med 4 timmar i uniformitets- veckan i hvardera af de tre öfversta gymnasieringarna). Att tvång i orga- målsmännens intresse för att deras barn skola få något grund- nisation m. m. ligare insikter i franska ingalunda, såsom öfverstyrelsen anser, vid de all- är i aftagande, framgår med tillräcklig tydlighet af det faktum, männa läro- att i vår (våren 1905) vid denna skola bland 3:e klassens 51 lär- verken.

(Forts.)

lärjungar 29 anmält sig för den längre franska kursen och 22 för den längre engelska. Naturligtvis skulle, om Nya elementar- skolan blefve det *enda* statsläroverk i Stockholm, där franska finge läsas som andra hufvudspråk, de målsmän, hvilka önska en starkare språkbildning för sina barn, då söka vinna inträde för dem just i denna skola, och häri ligger en god garanti för att icke denna linje skulle komma att lida brist på alumner.»

»Någon störande inverkan på eventuella nya prof vid läro- verket synes oss icke kunna uppstå därigenom, att den nu vid detsamma tillämpade anordningen i afseende på engelskans och franskans studium bibehålles, endast med den modifikationen, att den hittills gällande bestämmelsen, att de lärjungar, som längre fram ämna läsa latin, böra välja franska vid inträdet i 4:e klassen, upphäfves. I afseende på det i klass 6:1 inträdande latinstudiet måste då naturligtvis någon skillnad komma att märkas hos dem, som förut läst det med latinet närmare besläktade franska språket, jämförda med dem, som förut läst engelska, men det skulle just vara af särskildt intresse att iakttaga och värdesätta denna skillnad. Om nu i följd därutaf uppstode det förhållandet, att en del af latinlärjungarna vid Nya elementar- skolan blefve något starkare i latinet än lärjungarna i genom- snitt vid andra statens läroverk, vore väl en sådan utsikt icke ägnad att ingifva farhågor.»

På grund häraf förenade sig språklärarna, som sagdt, om att uttrycka den önskan, att man skulle få fortsätta med franska såsom alternativt språk från och med fjärde klassen.

I detta uttalande instämde kollegiets samtliga ledamöter, med ett enda undantag, och likaledes skolans direktion.

Öfverstyrelsen vidhöll icke dess mindre sin mening.

Under hänvisning till läroverkskommitténs »bestämda och enhälliga förslag om franska språkets uppskjutande till ett högre skolstadium» förklarade sig öfverstyrelsen anse, »att *nederstadiets enhetlighet är en af de allra förnämsta fördelarna af senaste läroverksreform* och finner det betänkligt att genom otillräckligt motiveradt (!) fortsättande af prof med omförmälda språklinjer öppna utsikt till förnyad splittring af sagda stadium. Och med anledning af direktionens och kollegiets uttalanden i denna fråga anser sig öfverstyrelsen böra starkt betona, att Nya elementar- skolan *icke bör utvecklas till ett specialläroverk*, afsedt att tjäna vissa bildningsintressen, mest tillhörande de högre och högsta

sambällsklasserna, utan är en för samtliga allmänna läroverk gemensam profskola, där just sådana anordningar skola försökas, som kunna komma det stora flertalet af dessa läroverk till godo.»

Nu har jag visat, hvilket det minimiprogram var, som öfverstyrelsen bjöd Nya elementarskolan på, när denna skulle få sitt nya reglemente. Fungerar sedermera Nya elementarskolan under dessa förhållanden verkligen som en profskola? Ja, det gör den, men att den detta gör, beror icke på öfverstyrelsen utan på Kungl. Maj:ts välvilliga tillmötesgående. Vi, lärare, kunde ej känna oss tillfredsställda med ett så minimalt program och försökte därför att få detta program något utvidgadt. Sälunda väckte läroverkets rektor i kollegiet förslag om, att skolan skulle begära att få något speciellt nytt att göra, närmast att få göra ett prof med engelska som begynnelsespråk i första klassen i stället för tyska. Han antog, att detta skulle välvilligt mottagas, emedan under en af de föregående pedagogiska undersökningarna, som verkställdes af tre elementarlärare, af hvilka en blef ledamot af öfverstyrelsen, man äfven tänkt sig lämpligheten af ett försök med engelska såsom det första främmande språket. När emellertid detta förslag, som lärarkollegiet enhälligt förordade, kom fram till öfverstyrelsen, möttes det af ett motförslag, som var af den betänkliga art, att kollegiet bestämdt motsatte sig detsamma. Kollegiet ville nämligen anordna profvet så, att vissa lärjungar i första klassen skulle fortfarande få läsa tyska, andra åter läsa engelska. Nej, sade öfverstyrelsen, det går icke, utan vill ni göra prof med engelska, skall ni lägga bort tyskan, det får icke finnas någon undervisning i tyska på samma stadium, där engelska läses som första språket. Detta kunde kollegiet omöjligt vara med om af det skälet, att läroverket måste hvarje år utbetala 6,000 kronor för den byggnad, som läroverket har sedan slutet af 90-talet genom tillmötesgående af Riksdagen och Stockholms stad. Läroverket har nämligen den förpliktelsen att årligen betala 5,500 kronor såsom amortering på det lån, som det då fick af Stockholms stad, och 500 kronor i tomthyra till landbruksakademien för en del af den tomt, hvarå skolhuset är uppfördt. Förutsättningen för att kunna betala dessa belopp är naturligtvis, att skolan har ett visst antal lärjungar, och man var långt ifrån säker på, att stockholmspubliken var intresserad för, att gossarna började med engelska i stället för tyska. Flera skäl kunde anföras för det, men också flera emot det. Därför förklarade kollegiet, att skulle tyskan aflysas, afstode kollegiet hellre från att göra det engelska profvet. Hvad hände då? Jo, då vände sig öfverstyrelsen till ett af läroverken i Göteborg, det högre realläroverket, och erbjöd detta att få göra nämnda prof. Och detta skulle det få utan en dylik våldsåtgärd som tyskans uteslutande. Göteborgs högre realläroverk hade nämligen flera afdelningar i nederskolans klasser än Nya elementarskolan. I en af dessa afdelningar skulle en

Om ändring i rådande uniformitets-tvång i organisation m. m. vid de allmänna läroverken.

(Forts.)

Om lindring i
rådande
uniformitets-
tedning i orga-
nisation m. m.
vid de all-
männa läro-
verken.

(Forts.)

engelsk linje kunna etableras. När Nya elementarskolans lärarekollegium hörde, att det icke var värre än så, förklarade kollegiet, att detta kunde det också åstadkomma. En särskild engelsk afdelning skulle kunna anordnas, blott vi finge behålla tyskan och vi skulle nog skaffa därför erforderliga lokaler, äfven om vi vore trångbodda. Då förklarade öfverstyrelsen: under sådana förhållanden kunde äfven Nya elementarskolan få göra provvet, ehuru det icke hade någon egentlig betydelse för öfverstyrelsen att så skedde. Detta är ett ganska egendomligt uttalande, hvilket jag skall be att särskildt få betona. Öfverstyrelsen hemställde om nådigt bifall till sin framställning om anordnande af ett engelskt prof vid Göteborgs realläroverk under förklarande, att öfverstyrelsen funne frågan, huruvida ett försök af ifrågavarande art jämväl borde anordnas vid Nya elementarskolan, vara af mera underordnad betydelse. De ärade medlemmarna af utskottet, som tycka, att Nya elementarskolan har det så lugnt och bra, torde lägga det uttalandet på minnet.

Jag har nu sökt visa, hurudan ställningen är vid Nya elementarskolan såsom statens profskola och vid läroverken i allmänhet. Den reform, som jag önskar måtte vidtagas, åsyftar, som jag haft tillfälle att framhålla, att minska likformigheten och åstadkomma större frihet. Bereddes sådan åt de allmänna läroverken, skulle detta äfven för *de enskilda läroverken* vara af mycket stor betydelse. Som herrarna veta, finnas nu åtskilliga läroanstalter med ganska stora statsunderstöd; de ha fått dessa understöd bland annat af det skälet, att de skulle kunna på detta sätt lättare vidtaga åtskilliga pedagogiska anordningar af friare art än de allmänna läroverkens organisation medgifver och på det viset bereda åt föräldrar, som hafva möjlighet att bekosta en dyrare undervisning åt sina barn, tillfälle att, om de så önska, få dem uppfostrade efter annan metod än den vid statens läroverk använda. Men det säger sig själf, att när slutmålet, studentexamen, icke kan uppnås på väsentligen mer än ett sätt, de enskilda läroverken icke kunna underlåta att anpassa sig efter de allmänna läroverken, ty annars få de inga lärjungar i dessa det allmänna studentblifvandets tider. Ty staten kan naturligtvis icke medgifva de enskilda läroverken större frihet i afseende på studentexamen än de allmänna läroverken. Och därför kan för de enskilda läroverken ingen förändring i afseende på fordringarna i studentexamen förekomma, förr än de allmänna läroverken fått friare former i detta hänseende. För närvarande föreligga visserligen förslag till vissa förändringar i fråga om studentexamen, men dessa referera sig blott till uniformitetsprogrammet. Jag vill söka vinna en mera omfattande förändring, särskildt genom gymnasiets uppdelning på flera olika linjer, som kunna lämna mycket olika slutresultat, men alla skola hafva samma vetenskapliga värde eller vara fullt ekvivalenta.

Det är detta som jag framför allt vill framhålla som syftet med min motion, och hoppas jag, att kammarens ledamöter genom hvad som nu blifvit sagdt skola vara öfvertygade om behofvet af en lindring i den nu rådande uniformiteten, och att det skulle lända vår undervisning till stor fromma, om icke det andra tillfälliga utskottets hemställan godkändes. Jag ber därför att få yrka afslag å utskottets hemställan.

*Om lindring i
rådande
uniformitets-
tvång i orga-
nisation m. m.
vid de all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

Herr Biörklund, Henning: Den ärade motionären har begärt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder för beredande af lämplig lindring i nu rådande uniformitetstväng i organisation och undervisningsplan vid de allmänna läroverken. Han har stödt denna hemställan på en motivering, däri han söker klargöra, huru väl dessa åtgärder behöfvas.

Motiveringen innehåller därutinnan först ett uttalande om önskvärdheten att få försöksvis på något eller några håll tillämpa den Höjerska tanken om latinläroverk. Utskottet har som svar på hans önskan om, att tillfälle måtte lämnas till sådan frihet, som härför erfordras, hänvisat till hvad öfverstyrelsen yttrat i den frågan. Öfverstyrelsen har sagt, att förutsättningen för detta är upprättandet af de latinläroverk, för hvilka efter öfverstyrelsens förmenande utsikterna nu äro så godt som inga. Den uppfattningen har också utskottet delat, och utskottet tror, att äfven om det tilläfventyrs delvis med berättigande framhållna uniformitetstvängt blefve borttaget, detta i alla fall icke inom beräkneliga tider — efter mitt förmenande aldrig — skulle leda till upprättandet af nya latinläroverk. Men i alla händelser har det förefallit utskottet, att man icke behöfver ytterligare försöksvis anordna latinläroverk. Det är ett försök, som pågått i århundra- den, och det försöket är redan kasseradt genom den nya läroverksstadgan. Riksdagen har antagit vissa hufvudgrunder för läroverkens anordning; genom dessa och den därpå grundade läroverksstadgan äro antagligen utsikterna stängda för en återgång till latinet som grundläggande för skolan i allmänhet.

Motionären har äfven talat om värdet af en täflan mellan olika läroverkstyper och sade i sitt anförande, att utskottet saknar all känsla för en sådan täflan. Detta är långt ifrån förhållandet, men utskottet har hänvisat därtill, att öfverstyrelsen lika mycket som motionären erkänner värdet af en sådan täflan samt att öfverstyrelsen både vill och kan anordna sådan. Men man anordnar icke en täflan med det som redan är kasseradt utan med nyheter, som få täfla med det befintliga. När Nya elementarskolan bildades år 1828, var ändamålet med den att anställa försök till utrönande af erfarenhetens vittnesbörd i afseende, bland annat å ett större inrymmande af de *moderna* bildnings- ämnena. Icke kan det väl vara meningen att nu, en 80 år där-

*Om lindring i
rådande
uniformitets-
tvång i orga-
nisation m. m.
vid de all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

efter, låta Nya elementarskolan blifva en profskola i den riktningen, att man där skall söka bibehålla det gamla, som befunnits olämpligt eller icke vidare ansetts vara praktiserbart?

Motionären har slutligen till stöd för sitt yrkande kommit med ett uttalande, att en lindring i det rådande uniformitetstvånget i alla händelser vore »nödvändig», ifall man vill göra försök med undervisning i ryska språket. Till svar härpå har utskottet hänvisat till, hurusom öfverstyrelsen redan med nuvarande stadga funnit utväg att försöksvis införa ryska språkets studium särskildt vid Nya elementarskolan. Det tycks således icke behövas någon ändring i nu rådande uniformitetstvång för att få ryska språkets studium profvadt där, och icke blott att det kan profvas där, utan öfverstyrelsen har den bestämda afsikten att låta profva det äfven annorstädes. I sitt utlåtande till Kungl. Maj:t i fråga om nya språks införande vid enskilda läroverk den 28 sistlidne februari har nämligen öfverstyrelsen yttrat, att öfverstyrelsen har för afsikt, »att om försöket med en nyspråklig linje med ryska sloge väl ut, föreslå linjens införande vid så många andra högre allmänna läroverk, som kunde anses af behovet påkalladt». Därpå framgår ju, att redan med den nuvarande stadgan följer möjlighet att profva det, som efter öfverstyrelsens mening anses vara af praktisk betydelse att profva.

Om motionären i stället för att söka framställa såsom skäl för uniformitetstvångets borttagande lämpligheten af att få profva de Höjerska latinskolorna, hade framställt sina sympatier för de Höjerska latinskolorna och lagt frågan om dessas införande under Riksdagens uttalande, hade Riksdagen kunnat inlåta sig på den frågan och se efter hvad som behöfde göras, ifall Riksdagen tyckt, att det kunde vara skäl i att försöksvis tillämpa det Höjerska förslaget på något eller några håll. Men nu är ingen bestämd afsikt inlagd i yrkandet, så att skulle nu Riksdagen skrifva till Kungl. Maj:t om uniformitetstvångets upphäfvande, kunde Kungl. Maj:t med skäl fråga: i hvad syfte skall det tagas bort? Och på det kan man icke svara annat än: det veta vi icke!

Det första af hvad motionären här framställt, det tyckte vi i utskottet icke vara någon anledning att profva, ty det är profvadt under så många år. Och täflan — det hafva vi sett af erfarenheten — den kommer till stånd äfven med nu gällande bestämmelser. Ryska språkets studium kan också försöksvis införas, utan att nuvarande bestämmelser behöfva ändras. Hvad som i motionen rimligtvis påyrkas, att man skall profva, det tycks således kunna försökas, utan att nuvarande bestämmelser därför lägga hinder i vägen.

Riksdagen kan ju icke gifva sig in på de olika detaljerna i läroverksfrågor. Det kan väl hända, att Nya elementarskolan anser sig på något vis vara illa behandlad i afseende å sina planer på de olika profven. Men icke kan Riksdagen gifva sig in på,

hvad som motionären nu under diskussionen nämnt om de tyska, engelska och franska språkens studium. Riksdagen däremot har kännedom om att prof med nyheter kunna försiggå både vid Nya elementarskolan och vid åtskilliga andra läroverk. För närvarande försiggå t. ex prof med engelska språket i Göteborg, och det tycks icke möta hinder därför i de nuvarande bestämmelserna.

Motionären sade, att han sökt med pressens tillhjälp få något medhåll och sätta krafter i rörelse för sina åsikters realiserande. Utskottet känner redan sedan förra riksdagen, att motionären är ganska svår att tillfredsställa. Men utskottet tyckte, att han i fråga om profs anställande vid skolorna borde vara något så när tillfreds, då det finnes ett för honom och hans skola utfärdadt särskildt nådigt reglemente, i hvars fjärde paragraf det står bland annat: »Det åligger såväl skolans rektor — hvilken härvidlag är densamma som motionären — som enhvar af dess lärare att, så långt deras tid medgifver, med uppmärksamhet följa den pedagogiska utvecklingen inom och utom landet», och dessa — rektor och lärare — äga enligt samma paragraf »att gemensamt eller hvar för sig hos öfverstyrelsen göra framställning om anordnande af sådana försök som i första paragrafen omförmälas». Det är då egendomligt, att det är pressens tillhjälp, som sökts, för att i detta afseende få fram vissa saker, under det att, såvidt jag har mig bekant, hvarken rektor eller vederbörande lärare allt sedan år 1904 gjort någon enda framställning till öfverstyrelsen om anordnande af något försök.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till detta uttalande och ber nu att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Clason: Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Den ärade motionären utgick i sitt anförande ganska väsentligt, såsom ju naturligt var, från Nya elementarskolan och dess förhållanden, men jag skulle vilja påpeka, att det här gäller en sak, som enligt min uppfattning vore af ganska stor betydelse äfven för andra orter i riket. Jag tror, att äfven där kunna finnas berättigade kraf på större frihet och på mindre uniformitet i förevarande afseende.

Utskottet säger i sista stycket af sitt betänkande, att den nuvarande organisationen »icke utesluter möjligheten af anställande af sådana pedagogiska försök» etc. Jag skulle snarare vilja, att det vore så, att den nuvarande organisationen skulle främja denna möjlighet, att den verkligen pekade på möjligheten och gagneligheten af sådana växlande pedagogiska försök. Det är dock skillnad på att »icke utesluta möjligheten» af en sak och att »främja» densamma.

Jag skulle vidare vilja peka på fortsättningen af samma stycke. Där står: »Möjligheten af anställande af sådana pedago-

*Om lindring i
rädande
uniformitets-
tvång i orga-
nisation m. m.
vid de all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

Om lindring i
rädande
uniformitets-
tvång i orga-
nisation m. m.
vid de all-
männa läro-
verken.
(Forts.)

giska försök, som *öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk* anser kunna lända till ledning och efterföljd vid läroverken». Ja, men det skulle kunna hända, att det äfven på andra håll befundes nyttigt att göra sådana där pedagogiska försök. Det borde finnas större lokal frihet, och olägenheten af uniformiteten kan måhända stundom ligga just däri, att öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk kan strypa alla möjliga försök till förbättringar, för såvidt öfverstyrelsen icke själf gillar dem. Jag tror, att i det afseendet större frihet således kunde vara nödvändig.

Jag tror mig också våga påstå, att under de senare åren på grund af de skiftande och delvis bristande kunskaper, som numera visa sig hos från allmänna läroverken utgångna lärjungar, hos oss, lärare vid universiteten, icke allmänt råder en sådan belåtenhet med den sista organisationen. I stället tror jag mig kunna säga, att åtskilliga af oss skulle anse det vara ganska lämpligt, om man försöksvis finge pröfva äfven andra möjligheter.

Här har talats om införande af nya ämnen i läroverkens undervisningsplan och särskildt har det talats om ryska språket. Jag ville säga, att mig förefaller det ganska egendomligt, att man icke långt före detta tänkt på den saken. Jag tror det icke heller vara nödvändigt, att från början försök göras endast i Stockholm. Det är mycket möjligt, att det kan finnas precis lika goda förutsättningar för och att det kan vinnas lika stor nytta med att göra försök äfven annorstädes.

Jag skulle för min del kunna peka på ett annat ämne, hvars införande på ett tidigare stadium i de allmänna läroverken enligt min öfvertygelse skulle gifva en tidsbesparing åt de följande läroåren, nämligen stenografi. Och jag inser icke, hvarför man icke skulle kunna tänka sig möjligheten att göra experiment med detta ämne äfven vid andra läroverk än Stockholmsläroverken. Men — det ber jag få betona — ett sådant experiment bör börjas tidigt och måste börjas på det viset, att ämnet kan inordnas i den allmänna undervisningsplanen; annars vinnas ingenting därmed, utan försöket torde snarare skada.

I en liten punkt skulle jag vilja motsäga den förste ärade talaren, nämligen då han menade, att den nuvarande undervisningsplanen och organisationen vore sådana, att de öfverallt gifve lika slutresultat. Enligt min uppfattning förhåller det sig icke så, och detta beror därpå, att vi ju för närvarande hafva denna möjlighet till bortväljande af ämnen i sista klassen. Men denna bortväljningsmöjlighet tillämpas då af lärjungarna sålunda, att de på en höft, kan man säga, välja bort än det ena, än det andra ämnet, och så kan det hända, att de sluta med någonting, som icke alls är ekvivalent, och på det viset komma med tämligen godtyckliga, olika slutresultat, hvilkas luckor bero på, hur lärjungarna sålunda valt på en höft. Det förefaller mig, som om det vore mycket bättre, om man i stället för den anordningen kunde

tänka sig en anordning med flera linjer, där man verkligen finge i vetenskapligt hänseende ekvivalenta, men på samma gång mångsidigare slutresultat, där urvalet tillika skett vida planmässigare än med det nuvarande som sagdt tämligen slumpvisa bortväljandet.

Ytterligare en omständighet skulle jag jämväl vilja påpeka. Jag undrar, om det är möjligt med den nuvarande läroverksorganisationen att på enskilda orter omlägga själfva timanordningen på något annat sätt än på de andra orterna. Jag tror, att det skulle vara till ganska stort gagn ur åtskilliga synpunkter, om man, särskildt på vissa orter, finge pröfva t. ex. en sådan timanordning som den, att lördagarna vore mindre betungade än öfriga dagar i veckan, och jag undrar, om icke en sådan rörligare anordning, om jag så må kalla den, vore förtjänt att tagas i betraktande.

Till sist vill jag instämma med den ärade motionären i hvad han sade om önskvärheten och gagnet af denna större frihet äfven med hänsyn till de möjligheter, som därigenom skulle kunna öppnas för de enskilda läroverken att här gå fram som pionärer.

Herr Hernlund: Jag har fått min uppmärksamhet fästad på, att, då jag yrkade afslag å utskottets hemställan, jag försummade att samtidigt tillkännagifva min önskan i fråga om min egen motions öde; men jag antog, att, i och med detsamma jag yrkade afslag å utskottets hemställan, af detta yrkande skulle framgå, att jag jämväl yrkade bifall till motionen. Då emellertid ett uttalande därom bör ske, ber jag att nu formligen få yrka bifall till min motion.

Eftersom jag har fått ordet, ber jag vidare att nu få säga ett par saker i all korthet.

Jag vill då först vända mig emot den ärade ordföranden i andra tillfälliga utskottet med påpekande af, att jag icke alls har förordat täflan om några *kasserade* förslag i afseende å undervisningsväsendets ordnande.

Är det emellertid så inom en viss trakt af vårt land, att det finns litet större intresse för klassisk bildning, än det tycks finnas i nordliga Sverige, så hade jag tänkt, att det skulle kunna vara möjligt att där upprätta ett A-läroverk, men jag har icke påfordrat det, jag har endast velat möjliggöra det.

Ytterligare ber jag att få säga emot samma ärade ordförande i utskottet, att han alldeles misstager sig, när han säger, att han icke förnummit, att vare sig rektor eller vederbörande lärare vid Nya elementarskolan på något sätt gifvit tillkänna någon önskan om att göra nya prof. Jag omnämnde dock i mitt förra anförande ganska tydligt, att när vi tyckte, att hvad öfverstyrelsen år 1905 föreslagit var för magert, så gingo vi ett följande år, 1907, in till öfverstyrelsen med framställning om att få anställa försök med engelskan såsom första språk. Det profvet blef af

*Om lindring i
rådande
uniformitets-
tvång i orga-
nisation m. m.
vid de all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

*Om lindring i
riddande
uniformitets-
tvång i orga-
nisation m. m.
vid de all-
männa läro-
verken.*

(Forts.)

Kungl. Maj:t bestämdt år 1908 och pågår nu i klasserna I, II och III i nya elementarskolan. Och samma försök pågår samtidigt i Göteborg af skäl jag nyss nämnde. Det är ju ett slags täflan, om man så vill, men en oändligt liten.

Herr Clason framhöll önskvärdheten af att man vid auordnandet af flera linjer äfven finge en tillökning i ämnenas antal, att man t. ex. finge icke blott ryska utan äfven stenografi såsom ett af ämnena. Jag har af en tillfällighet kommit att se, att just i dessa dagar inom preussiska landtdagens Abgeordnetenhaus blifvit väckt en motion om, att stenografi skulle blifva fakultativt undervisningsämne inom de högre läroverken i Preussen.

Herr Clason afvek, sade han, från mig i ett afseende, då jag nämligen talade om, att alla studenter blifva af samma snitt, och han trodde sig kunna stödja detta sitt påstående på att det är dem medgifvet en viss bortvals rätt. Detta är riktigt, men denna bortvals rätt innefattar i själfva verket mycket små möjligheter, såsom herrarna veta, då det eller de läsämnen, som kunna blifva föremål för bortval, icke få upptaga mer än summa summarum sex timmar af de å fjärde ringens timplan ingående läsämnenas 31 undervisningstimmar. Således skola två ämnen i allmänhet hafva mycket få timmar för att samtidigt kunna bortväljas. Visserligen kan äfven ett sådant ämne som latin eller matematik bortväljas, men i så fall ensamt, och det är ganska stor risk förbunden med bortval. Man kan för öfrigt säga, att det förhåller sig så, att den nuvarande läroverksstadgan vinkar i en paragraf med möjligheten till bortval; i en annan paragraf åter kommer den med uppmaningen till rektor: försumma icke att framhålla för lärjungarna, att om de bortvälja ämnen, riskera de sedermera att blifva underkända i studentexamen, emedan det icke finns möjlighet att, om man bortvalt två ämnen och blifvit underkänd i ännu ett, äfven med bästa betyg i öfrigt kunna blifva godkänd i examen eller, som det heter, gå igenom.

Nå, det där har jag talat om redan förut vid ett annat sammanträde. Jag vill nu blott framhålla, att rätten till bortval är ett vackert namn med ganska liten realitet.

Jag yrkar, herr talman, såsom jag förut framhållit, bifall till min motion.

Herr Biörklund, Henning: Med anledning af hvad herr Hernlund nämnde om engelska språkets studium vid Nya elementarskolan, ber jag blott att få säga, att enligt de upplysningar, jag fått från vederbörligt håll, Nya elementarskolan efter år 1904 aldrig i vederbörlig form ifrågasatt försöks anställande med annan organisation vid läroverket. Endast ett större prof har gjorts vid Nya elementarskolan nämligen i fråga om engelska, men detta tillkom i verkligheten på öfverstyrelsens initiativ och undergick vidare utformning af öfverstyrelsen.

Herr Bellinder. Herr talman! Jag vill icke förneka önskvärdheten af att vissa läroverk tillåtas följa särskilda undervisningsmetoder och göra försök med andra ämnen, än nu är tillåtet. Jag var också af den åsikten, innan den nuvarande läroverksreformen antogs, att man borde hafva mera beaktat önskningarna på vissa håll, att äfven läroverk upprättats, där de klassiska studierna fått mer utrymme än nu. Jag tror emellertid, att för närvarande förefinns mycken ringa utsikt till framgång för ett yrkande om upprättande af sådana läroverk.

Om lindring i rådande uniformitets-tvång i organisation m. m. vid de allmänna läroverken.

(Forts.)

Hvad föreliggande motion beträffar, anser jag den vara hållen i alltför allmänna ordalag och gifva alltför litet bestämda direktiv i afseende på de vägar, på hvilka reformerna för afhjäljande af uniformitetstvånget skulle gå, för att det skulle vara till någon särskild nytta, om kammaren härvidlag följer motionären.

Jag tillåter mig i detta sammanhang påpeka, att reformer af undervisningen vid de allmänna läroverken af allmänheten och äfven från myndigheternas sida för närvarande påyrkas, särskildt i fråga om studentexamen, och detta kraf på reformer innebär utan tvifvel ett berömvärdt nit för undervisningen vid läroverken. Men jag har icke kunnat undgå att göra den reflexionen, att dessa reformer ofta påyrkas med hänsyn till privata intressen, påyrkas för att bereda lärjungarna så kallad lättnad; och det kan ju i och för sig vara en god sak, om man blott ser till de privata intressena: till lärjungarnas, till föräldrars och målsmäns samt privatläroverkens intressen. Men man bör också betänka, att studentexamen representerar ett ganska viktigt statsintresse. Och om det förhåller sig så, att genom studentexamen tillträde beredes icke blott till högre undervisningsanstalter i allmänhet, utan genom den äfven omedelbart beredes erforderlig kompetens för vinnande af anställning i åtskilliga af statens ämbetsverk, kan man med skäl fordra, att i studentexamen icke framsläppas sådana alumner, som äro undermåliga vare sig i begåfning eller i kunskaper. Detta skulle emellertid utan tvifvel blifva fallet, i händelse man, såsom nu påyrkas, skulle alltför mycket släppa efter i afseende på fordringarna i skrifningarna för studentexamen, ja icke ens fordra godkändt skrifprof i modersmålet, och i händelse man till på köpet skulle taga bort den hälsosamma och nödvändiga kontroll, som nu utöfvas af de offentliga censorerna. Jag tror, att de, som hafva ansvaret på detta område, böra tänka sig för mer än en gång, innan de främja sådana reformer.

Med afseende å den föreliggande motionen har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr Nyström: Jag skall med anledning af motionen be att få framföra några tankar, som jag länge hyst närmast med afseende å realläroverken.

Man har förr kallat våra allmänna läroverk för »prästabild-

*Om lindring i
rådande
uniformitets-
tvång i orga-
nisation m. m.
vid de all-
männa läro-
verken.*

(Forts.)

ningsanstalter». Men så som undervisningen nu är lagd i realläroverken, kan man med ännu större fog kalla dessa för ingenjörsutbildningsanstalter. Saken är den, att de matematisk-naturvetenskapliga ämnena, synnerligast i de högsta klasserna, äro så oskäligt tillgodosedda både hvad timantal, kurser, hemläxor o. s. v. angår, att det icke blir mycken tid öfrigt för andra saker. Särskildt har därigenom språkutbildningen kommit på efterkälken, mycket mer i realiteten, än man kan se af schemat. Det är emellertid en missuppfattning, att läroverken skola ensidigt utbilda sina alumner till den ena eller den andra branschen i lifvet. Den som genomgår en skola, bör dock kunna hafva samma nytta af utbildningen, antingen han slår sig på den ena eller den andra lefnadsbanan. Lärjungarna i ett realläroverk kunna t. ex. mycket väl afse att i framtiden gå in på köpmansbanan. För den banan behöfva de vida mer kunskaper i lefvande språk än i högre matematik. Jag anser det därför vara en missriktning, när realläroverket alltmera blifvit, såsom jag nyss nämnde, en utbildningsanstalt för blifvande ingenjörer.

Min öfvertygelse är följaktligen, att man vid realläroverken borde hafva två linjer: en matematisk-naturvetenskaplig och en språklig — naturligtvis då med afprutning i ämnena på den motsatta sidan, så att den som går den matematisk-naturvetenskapliga linjen icke behöfver kunna så mycket språk, och den, som går den språkliga linjen, icke behöfver kunna så mycket af de matematisk-naturvetenskapliga ämnena.

Behovvet af en sådan omläggning, särskildt af realläroverken, anser jag vara verkligen trängande. Då jag nu hörde, att herr Hernlund i slutet af sitt första anförande tänkte sig möjligheten af en sådan ompröfning, huruvida icke läroverken på det viset borde omläggas, om denna motion ginge igenom, tvekar jag för min del icke, herr talman, att yrka bifall till herr Hernlunds motion, under förhoppning att den fråga, som jag nu vidrört, jämte andra, då skall komma under sakkunnigt bepröfvande och blifva på ett lyckligt sätt löst.

Herr Hammarskjöld: Jag begärde ordet endast för att gifva tillkänna min lifliga sympati för motionen. Jag har ofta tänkt på, att det inträffar icke så sällan fall, där en yngling kan hafva särskildt framstående anlag för språk t. ex., men han kan hafva synnerligen svårt att fatta de matematiska ämnena. Nu tvingas han, vare sig han är på latinlinjen eller på reallinjen, att inhämta ett visst icke så litet pensum i de matematiska ämnena. Han kan på latinlinjen i de båda öfversta ringarna välja bort matematik, men icke samtidigt fysik, och då måste han för att kunna följa med undervisningen i fysik hafva inhämtat ett nödigt kvantum af matematiskt vetande, och det kan hända, att detta är honom rent af omöjligt. Därigenom blir han hämmad i hela sin ut-

veckling till skada för honom själf och till skada för staten, som en gång skall hafva nytta af honom. Ännu värre är det på reallinjen. Där finns det ingen möjlighet för honom att välja bort matematiken. Han måste hafva den med. Då kan man ju säga, att det är ett fel af honom att han någonsin gått in på reallinjen, men det är icke alltid han själf, som bestämt detta, utan i de flesta fall hans föräldrar eller målsman. Den siste talaren har nu framställt såsom ett önskemål, att man äfven på reallinjen skulle kunna upprätta två olika linjer, och jag finner för min del denna tanke mycket tilltalande.

I öfrigt vill jag säga, att jag sätter ett stort frågetecken i fråga om vår studentexamen. Jag anser, att det råder alltför mycket, jag vet icke hvad jag skall använda för uttryck, jag menar, att det behöfs en större frihet än vi nu hafva, och att det vore till stor nytta för det allmänna, om man kunde utfinna nya former, hvarigenom det tvång, som nu finnes, kunde mildras.

Jag skall icke uppehålla kammaren längre. Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Pers: Då jag deltagit i utskottets arbete och anslutit mig till dess uppfattning i frågan, skall jag be att med några ord få beröra min syn på saken.

Den nuvarande läroverksorganisationen är så ny — den har blott praktiserats under några få år — och detta gör, att det är svårt att bilda sig en uppfattning om dess verkningar. Hvad som kommit fram i motionsväg i år visar på, att det är åtskilligt, som man vill hafva justeradt, men jag är öfvertygad om, att dessa motioner äro endast en liten anpart af de önsknings och behof, som röra sig i landet angående läroverksorganisationen. Men å andra sidan har det blifvit klart för mig under utskottets arbete, att dessa önsknings hafva icke utkristalliserats så, att de gifvit någon klar ton, hvart man vill och hur man vill. Att under sådana förhållanden, när allt ligger så flytande, tillråda denna kammare att gå in på motionen, syntes oss icke och synes icke mig rådligt, och det är därför som jag kunnat biträda det slut, hvartill utskottet kommit.

Herr Clason har här talat om åtskilligt smått och godt, som han skulle vilja hafva in i läroverken, men jag föreställer mig, att dessa småsaker kunna åstadkommas utan att fatta det beslut, hvartill motionären vill leda oss. Detta beslut skulle föra alltför vida och skulle inbjuda till att göra försök mera i det blå. Det är därför jag tror, att det är bäst, att kammaren ställer sig på utskottets ståndpunkt och väntar, till dess man får en klarare opinion om, hvart man vill och hvad man vill sätta i stället.

Herr Clason: Den siste ärade talaren sade, att man ännu icke på läroverk enat sig om, hvart man skall gå i detta fall.

*Om lindring i
rådande
uniformitets-
tvång i orga-
nisation m. m.
vid de all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

Om lindring i rädande uniformitetsvång i organisation m. m. vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Det må vara, men jag tror å andra sidan, att man ock kan säga, att det finnes ganska många, som äro fullt öfvertygade om, att för närvarande det icke är bra, som det är. Och just försöket att få något bättre eller att få fram något lika bra, men på ett annat sätt, just dessa försök kräva den större frihet vi här påyrka. Först genom dessa försök blir det möjligt att få reda på, hur man på olika områden skall lägga saken för att få fram det bästa. Jag ber därför fortfarande att få yrka bifall till motionen.

Herr Hernlund: Blott ett par ord. Jag måste protestera mot den uppgift, som lämnades senast af herr Biörklund, ordföranden i det särskilda utskottet. Han förklarade, att det under de senaste åren tillkomna profvet i engelska vid Nya elementarskolan var en produkt af öfverstyrelsens initiativ. Det är ett fullkomligt misstag. Det tillkom på mitt eget initiativ, och jag måtte väl vara medveten om mina handlingar.

Beträffande herr Bellinders anmärkning, att motionen var väl kortfattad, ber jag att få säga, att jag tror, att det är en styrka, att icke alla motioner äro så vidlyftiga, som de, som härflyta från vissa pennor.

Hvad beträffar herr Pers' anmärkning, att man ännu icke riktigt kommit till klarhet om den nya organisationen, vill jag påminna herr Pers om, att jag började med att erinra om hvad Stockholms lärarsällskap, en i hithörande frågor mycket erfaren korporation, redan år 1899, innan läroverkskommittén tillsattes, ansåg vara önskligt, i afseende å den då föreliggande reformfrågan, nämligen frihet, icke uniformitetstvång.

Herr Beckman, Ernst: Jag är redan i väsentlig mån förekommen af den siste talaren. Jag vill dock ytterligare understryka en sak. Det har nyss yttrats, att intet borde åtgöras »innan större klarhet vunnits i dessa frågor.» Men i en punkt torde numera pedagogerna vara ganska ense och det är, att man borde anställa försök med *olika bildningslinjer* på gymnasiet. Det har af herr Nyström frambållits ett såsom mig synes mycket praktiskt sätt, på hvilket man skulle kunna realisera något af detta önskemål. Oupphörligt finner man af den pedagogiska diskussionen nu för tiden, att man önskar en sådan delning på olika bildningslinjer med hänsyn till vissa yrken och den sannolika lefnadsställning, som ämnessvennerna en gång komma att intaga.

Såsom särskildt intresserad i de privata skolornas arbete vill jag betona ännu en synpunkt. Det har redan yttrats, att såsom uniformiteten nu är fastslagen, trycker den äfven sin stämpel på de enskilda läroverken. Ett läroverk, i hvars styrelse jag har äran vara ordförande, sökte från början att inslå på en väg,

som skulle lämna mycket större frihet att upptaga de erfarenheter, som pröfvats i andra länder och hvilka vi voro öfvertygade skulle komma att lända undervisningen till nytta. Detta gick i början. Men när sedan af naturliga skäl studentexamen måste uppställas som målet, var det som om man lagt in en järnbalk i huset: undervisningens byggnad måste i stort sedt få samma form som vid de allmänna läroverken.

Vore det så att de enskilda läroverken kunde oberoende af studentexamen tjänstgöra såsom försöksanstalter och reformskolor, skulle man kunna anställa dylika prof där. Nu kan man icke göra det. Däri se vi ytterligare ett skäl att med glädje hälsa det förslag, som herr Hernlund framlagt.

Jag beklagar att här under striden om detsamma själfva hufvudsaken i viss mån skynt bort därigenom, att Nya elementarskolans ställning i främsta rummet behandlats. Men grundtanken, prof med olika bildningslinjer inom de högre stadierna, finner jag vara det bärande i motionen, och jag skall be att få yrka bifall till densamma.

Herr Sundblad: Det kan synas djärft af mig, då jag icke är sakkunnig i frågan och i synnerhet, då det gäller att bemöta sådana sakkunnige som motionären själf, att här uppträda, men då jag bidragit till det slut, hvartill utskottet i förevarande ärende kommit, ber jag dock att med några ord få ange skälen därtill.

Det första intrycket jag fick, och jag tror icke att jag är ensam om detta, var, att motionärens tankar, sådana de hafva blifvit framställda i hans motion, liksom ock hvad han i dag anfört utmynna i ett missnöje med den nuvarande läroverksorganisationen och särskildt med hänsyn därtill, att den skola, han har äran att företräda som rektor, blifvit genom 1905 års läroverksreform satt på ett sådant plan, att den mist den själfständighet, den förut ägt. Det är ju alltid svårt, när man själf skall nödgas nedgå till ett lägre plan, än man förut innehåft. Nya elementarskolan, säger motionären, har genom 1905 års läroverksreform blifvit en absolut kopia af den uniformitet, som denna läroverksreform har bragt å bane. Ja, det är delvis sanning i detta. Det är så till vida sanning, att detta läroverk verkligen mist denna, jag må säga, utomordentliga själfständighet, som det förut hade, ty det har tillsammans med öfriga läroverk inordnats under läroverksöfverstyrelsens öfverinseende. Detta förhållande har likväl icke betagit Nya elementarskolan ställningen af att vara en statens profskola, säger öfverstyrelsen. Men öfverstyrelsen säger på samma gång, att ehuru denna skola bör bibehållas allt fortfarande såsom en statens profskola, så vill likväl öfverstyrelsen hafva fria händer att bredvid denna profskola äfven vid andra läroverk anställa pedagogiska försök.

*Om lindring i
rådande
uniformitets-
tvång i orga-
nisation m. m.
vid de all-
männa läro-
verken.*

(Forts.)

Om lindring i
rddande
uniformitets-
tvång i orga-
nisation m. m.
vid de all-
männa läro-
verken.
(Forts.)

Öfverstyrelsen säger nämligen, att om den »sålunda finner sig böra förorda Nya elementarskolans bibehållande såsom profskola, anser den emellertid icke, att pedagogiska försök böra inskränkas till denna enda skola.»

Skulle nu på sätt motionären här önskar och föreslår Första kammaren gå med på hans framställning om en skrivelse till Kungl. Maj:t i syfte att denna uniformitet beträffande undervisningen vid våra läroverk, som motionären är så mycket emot och som så många andra ock kunna hafva sina betänkligheter emot, skulle lindras, så skulle helt enkelt, såvidt jag kan se, kammaren därmed gifva ett misstroendevotum åt denna öfverstyrelse. Jag kan icke föreställa mig, att denna öfverstyrelse, som verkat under en jämförelsevis så kort tid och som — att döma af de många uttalanden den gjort — verkligen synes vilja lossa på detta tvång, ännu kan anses vara förtjänt af ett sådant misstroendevotum.

Hvad för öfrigt vidkommer detta uniformitetstvång, har motionären i dag skilt mellan två saker, pedagogiska försök och försök att omlägga undervisningsplanen. Vi äro redan därmed inne på ett ganska vidtomfattande fält. Hvarken för det ena eller det andra har motionären här, för såvidt jag kunnat finna, gifvit fullgiltiga skäl. Han har icke, om jag får begagna ett mera modernt uttryck, åtminstone icke mera bestämdt angifvit de riktlinjer, efter hvilka han vill omlägga de pedagogiska försöken eller undervisningsplanen.

Hvad skall då — jag behöfver ju i detta fall icke hafva omsorg om Kungl. Maj:t — men hvad skall Kungl. Maj:t under sådana förhållanden göra? Kungl. Maj:t kan ju gå in till öfverstyrelsen och af densamma få besked. Men jag antar, att det kommer att gå i samma riktning, som öfverstyrelsens uttalanden nu hafva gått. Jag är visst icke blind för detta uniformitetstvång. Det gör sig kanske ännu mera gällande, mina herrar, när det gäller studentexamens afläggande. Att man helt enkelt, därför att en person är begåfvad i en viss riktning och har öfverlägsna anlag för vissa ämnen, kanske skall tillbakasätta honom för en annan lärjunge, som visserligen har deltagit i alla ämnen, men hvilkens kunskaper icke äro höjda öfver det jämnstruktua måttet, torde icke vara riktigt. I detta fall lämnar verkligen 1905 års läroverksstadga mycket öfrigt att önska, och man har ju på senare tider fått mycket sorgliga erfarenheter om, hvart en sådan bestämmelse kan leda.

Jag skall icke tillåta mig att längre upptaga kammarens tid, men jag vill, med åberopande af hvad utskottet andragit och på de skäl jag här i korthet anfört, yrka bifall till utskottets afstyrkande hemställan.

Herr Bosæus: Här hafva framställts åtskilliga förslag till

reformer i undervisningen, hvilka man anser nödvändiga eller lämpliga. Jag skall icke tillåta mig att bedöma deras värde, men frågan gäller här egentligen, huruvida icke dessa reformer kunna förberedas och genomföras redan med den nuvarande anordningen af statens profskola och öfriga läroverk.

I utskottets utlåtande förekommes på sid. 3, utdrag ur nya elementarskolans senaste reglemente hvari säges, att denna skola fortfarande har »till särskild uppgift att vara ett läroverk, där ifrågasatta förändringar med afseende å undervisningen vid de allmänna läroverken samt organisationen af desamma företrädesvis må kunna på försök tillämpas». Det afses sålunda icke blott förändringar i undervisningen utan ock i själfva organisationen. De kunna ju utföras dels vid Nya elementarskolan företrädesvis och dels äfven vid allmänna läroverk. Detta upprepas ytterligare i öfverstyrelsens anförda utlåtande, och i slutet af nämnda utlåtande säger öfverstyrelsen vidare:

»Öfverstyrelsen är under närvarande förhållanden benägen att omfatta den meningen, att största nyttan skulle vinnas af statens profskola, om dess normalorganisation bragtes i så nära öfverensstämmelse som möjligt med de öfriga allmänna läroverkens, ty därigenom skulle resultaten af de vid Nya elementarskolan anställda försök erbjuda bättre tillfälle till jämförelse med läroverken i allmänhet och sålunda för dessas utveckling blifva af större betydelse».

Men, tillägger öfverstyrelsen:

»Härmed vill emellertid öfverstyrelsen icke hafva sagt, att icke försök med andra organisationstyper skulle vid Nya elementarskolan kunna göras, när tiden blir därför mera mogen och sådant mera allmänt ifrågasättes».

Öfverstyrelsen ställer sig således alldeles icke principiellt afvisande mot sådana försök, ehuru den anser, att tiden nu så omedelbart efter den nya stadgans antagande icke är därför mogen.

Det synes här egentligen vara en strid mellan Nya elementarskolan och öfverstyrelsen i afseende på tillämpningen af de stadgar, som redan finnas, och däri vill jag icke vara skiljedomare.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Hernlund: Blott ett par ord med anledning af hvad herr Sundblad yttrade. Han ville antyda — åtminstone föreföll det mig så — som om bifall till min motion skulle innebära ett misstroendevotum mot läroverksöfverstyrelsen. Det är så långt ifrån min mening att söka framkalla ett sådant misstroendevotum, som min motion just börjar med ett ganska ampelt erkännande åt den nya af öfverstyrelsen åvägabragta organisationen. Det säges där tydligen, att denna organisation »icke blott genom sin lyckligt anordnade afslutning för vissa lärjungar med det sjätte skolåret, utan ock genom sin reda och öfverskådlighet samt därmed

Om ändring i rådande uniformitets-tvång i organisation m. m. vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Om lindring i rådande uniformitetsvång i organisation m. m. vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

sambhängande anvisningar i afseende på undervisningens mål och medel, som successivt tillkommit, äger onekligen i många afseenden ett afgjordt företräde framför den närmast föregående. Man torde ock kunna hoppas, att denna nya organisation skall vinna ökad erkännande ju mera lärarekåren hinner arbeta sig in i densamma». Men den bör blott vara en normaltyp och man får icke stanna vid denna, ty då blir det icke något tillfredsställande resultat af det hela. Man bör medgifva täflan mellan denna typ och andra.

Grefve Wachtmeister, Henning: Med anledning af att jag personligen äger någon erfarenhet från en skola, där uniformitetstvånget icke varit gällande, ber jag att i största korthet få frambålla min uppfattning rörande ifrågavarande motion.

Den skola, jag menar, är en skola här i Stockholm, som jag bevisat, och där undervisningen var så ordnad i vissa ämnen, särskildt språk, att den började i lägre klasser än vid statens läroverk, och motsatt förhållande gjorde sig gällande rörande några andra ämnen. Jag vågar påstå, att slutresultatet var lika godt som i någon annan skola, och att i visst fall man kan säga, att eleverna voro, när de slutat skolan, bättre rustade för allmänna lifvet, än om de gått igenom en skola med uniformitetstvång.

Hvad är det nu man vill vinna? Jo, man vill genom den motion, som framlagts, vinna erfarenhet, en sådan erfarenhet, att läroverksöfverstyrelsen kan taga hänsyn till densamma och så småningom införa en systemförändring, när en sådan på grund af den erfarenhet, som man vunnit, kan anses lämplig att införa. Om man icke pröfvar olika metoder, kan man icke heller vinna ny erfarenhet. Det förefaller mig egendomligt, att utskottet, och särskildt dess ordförande, framhållit, att här är endast fråga om en undantagsställning, som motionären önskar för Nya elementarskolan. Det är så långt ifrån fråga endast om denna skola, att motionären själf flera gånger framhållit, att han önskar, att alla skolor böra, där så lämpligen kan ske, medgifvas frihet från uniformitetstvång. För min del anser jag det största skälet för bifall till motionen vara, att om allför snäfvå gränser bestämmas för att erhålla en likformighet i undervisningen, den faran lätt kan uppstå, att det blir ett slentrianmässigt och schablonmässigt system, så att undervisningen står stilla och icke följer med sin tid till skada för undervisningen själf.

Jag vill påpeka, att den näst siste talaren, herr Sundblad, enligt min mening yttrade sig i viss mån till förmån för motionen i stället för, såsom hans mening var, till förmån för utskottets hemställan. Däraf kan man draga den slutsatsen, att utskottet varit ganska tveksamt, huru det borde ställa sig, och äfven af

anförande af utskottets ordförande, har man fått det intrycket, att utskottet i viss mån ändå gillar motionärens uppfattning.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Sundblad: Blott några få ord till bemötande af hvad herr Hernlund sade, nämligen att jag skulle missuppfattat hela hans framställning. Han hade icke velat gifva luft åt något missnöje, tvärtom hade han velat berömma läroverksöfverstyrelsen, som framkommit med ett i så många afseenden förträffligt förslag till reform. Jag vill därpå svara herr Hernlund, att det brukar vara vanligt, att om man verkligen vill hafva en bakgrund att måla på, då söker man helt enkelt motsatsen till hvad man vill måla. Herr Hernlund har börjat med att berömma öfverstyrelsen för att sedan desto starkare kunna måla sitt missnöje i desto bjärtare färger. Jag kan icke fatta saken annorlunda.

Gentemot hvad grefve Wachtmeister sade, att tvekan skulle rådt inom utskottet, så har, såvidt jag erfarit, på grund af de upplysningar utskottet fått särskildt från läroverksöfverstyrelsen ingen som helst tvekan rådt inom utskottet beträffande dess hemställan.

Jag begagnar ännu en gång tillfället att i fråga om själfva saken få till protokollet antecknad, att jag ingalunda är motståndare till en reform på detta område. Men jag vill icke hafva en reform till stånd på sådant sätt, att man helt enkelt försöker experimentera än med det ena och än med det andra läroverket och på detta sätt söker under lång tid leta sig fram och därigenom själfständigheten mellan olika läroverk kanske blir så envist fastslagen, att det icke finnes utsikt till något slags uniformitet.

Jag vill icke uppehålla kammarens tid längre, utan ber att få vidhålla mitt yrkande.

Friherre Åkerhielm: Jag ber att få inlägga en gensaga mot att föreliggande fråga skall bedömas med hänsyn till dess betydelse för läroverksöfverstyrelsen. Ligger det något godt i motionen, bör den bedömas uteslutande efter dess eget innehåll och icke med tagen hänsyn till några personer eller institutioner.

Herr Bellinder: Herr talman! Jag vill blott tillbakavisa ett yttrande af motionären i hans näst sista anförande. Han påstod, att jag gjort den anmärkningen mot motionen, att den var alldeles för kort. Så yttrade jag mig icke. Jag sade, att den var så allmänt hållen, att man icke kunde få klart för sig, hvad den åsyftade. Jag klandrar icke motioner, därför att de äro korta, blott de äro tydliga och klara, och hvad herr Hernlund beträffar, har jag aldrig haft anledning att finna hans framställningar för korta.

*Om lindring i
rådande
uniformitets-
tvång i orga-
nisation m. m.
vid de all-
männa läro-
verken.
(Forts.)*

Om lindring i rädande uniformitets-tvång i organisation m. m. vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle afslå hvad utskottet hemställt och bifalla den i ämnet väckta motionen, och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som afslår hvad Första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i utlåtande nr 3 och bifaller den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 57.

Jämlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

Om större enhetlighet vid löneregleringar inom statsförvaltningen m. m.

Föredrogs ånyo Första kammarens andra tillfälliga utskotts den 24 och 27 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 4, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att åstadkomma enhetlighet vid löneregleringar inom statsförvaltningen m. m.

Med föranledande af en inom Andra kammaren af herrar *Tynell* och *Rissén* i ämnet väckt motion, nr 273, hade nämnda kammares tillfälliga utskott i afgifvet utlåtande hemställt, det Andra kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhölle, att åtgärder måtte vidtagas, i syfte att, i den mån ske kunde, enhetlighet och likformighet i jämförliga hänseenden måtte för framtiden komma till stånd vid reglering af löneförhållanden för statens verk och myndigheter, vid organisation af desamma, äfvensom i fråga om de för dem gällande instruktioner och reglementen; samt

att för ernående häraf förslag från olika verk, myndigheter eller specialkommittéer rörande löneregleringar, omorganisationer samt nya eller ändrade instruktioner eller reglementen måtte, innan de till slutlig pröfning företoges, göras till föremål för granskning och yttrande af särskilda, på dessa områden förfarna och sakkunniga personer äfvensom, där sådant ansåges erforderligt, ombud eller representanter för de institutioner, som ärendena berörde.

*Om större
enhetlighet vid
lönereglering-
ar inom stats-
förvaltningen
m. m.
(Forts.)*

Sedan denna utskottets hemställan af Andra kammaren bifallits, hade beslutet delgifvits Första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott; och hade detta sistnämnda utskott i nu föredragna utlåtande på återopade grunder hemställt, att Första kammaren behagade så till vida biträda Andra kammarens i ärendet fattade beslut, att Första kammaren för sin del beslutade, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhölle, att åtgärder måtte vidtagas i syfte, att, i den mån ske kunde, enhetlighet och likformighet i jämförliga hänseenden måtte för framtiden komma till stånd vid reglering af löneförhållanden för statens verk och myndigheter, vid omorganisation af desamma, äfvensom i fråga om de för dem gällande instruktioner och reglementen.

Grefve Lagerbjelke: Jag ber först att få göra några anmärkningar af mera formell art mot själfva motiveringen. Denna börjar sålunda:

»Det bör dock måhända medgifvas, att åtskilliga af dessa till synes omotiverade ojämnheter kunna hafva berättigad grund i säregna förhållanden».

Jag anser att detta »måhända» borde utbytas mot »gifvetvis» eller något liknande, ty det är tydligt, att af historiska och praktiska skäl olika tjänster icke kunna stöpas i samma former.

Utskottet säger vidare:

»Därtill kommer, att det icke alltid kunnat och väl äfven för framtiden icke kan undvikas, att vissa ojämnheter vid senare jämförelser befinnas hafva uppkommit genom af Riksdagen beslutade afvikelser från föreslagna aflöningsstatser.»

Det förefaller mig då anmärkningsvärdt, att i ett utlåtande, som går ut på en skrifvelse från Riksdagen till Kungl. Maj:t med begäran om enhetlighet vid löneregleringar, samtidigt skall framhållas att, när en sådan framställning kommer till Riksdagen, just denna förväntas genom sina beslut göra sitt till, att enhetligheten icke bevaras.

Det talas vidare om, att likformigheten skulle tjäna till att undvika »de många olägenheter och orsaker till missnöje, som genom dylika ojämnheter och olikformigheter framkallats.» Jag vill då framhålla, att det är väl icke så mycket orsakerna till missnöje som skola undvikas, utan att likformigheten kräfvades af

Om större
enhetlighet vid
lönereglering-
ar inom stats-
förvaltningen
m. m.

(Forts.)

rättfärdighetskänslan och däraf att statens värdighet fordrar att i möjligaste mån gifva samma villkor åt motsvarande tjänstemän.

Dessa formella anmärkningar skulle emellertid icke af mig hafva gjorts, om jag icke äfven hade anmärkningar att göra i sak. Jag kan därvid icke underlåta att uttala den mening, att det hela kommit något post festum. Hade denna framställning kommit före 1902 års löneregeringskommitté, hade den nog varit på sin plats; men nu äro de flesta lönerogleringar avslutade och endast ett fåtal återstå. Härtill kommer, att, enligt hvad Första kammarens och Andra kammarens utskott medgifvit, den praxis under senare år följts, att framställningar af olika löne-kommittéer just öfverlämnats till lönerogleringskommittén, för att denna måtte få tillfälle att däri införa önskvärd enhetlighet. Frågan gäller väl egentligen, huru det skall ordnas, när lönerogleringskommittén upphört att existera, hvilket, efter hvad jag in-hämtat, torde vara förhållandet efter ett och ett halft å två års tid. Jag tar emellertid för gifvet, att, sedan lönerogleringskommittén upphört, Kungl. Maj:t kommer att fortfarande i möjligaste mån sörja för enhetlighet i nu förevarande afseende. Vill man då i likhet med Andra kammarens tillfälliga utskott förorda en viss ordning, huru denna enhetlighet skall åstadkommas, så har man anledning att skrifva till Kungl. Maj:t.

Hvilken ställning har då Första kammarens utskott intagit till denna fråga? Där möter man åter ett »måhända». Utskottet säger:

»Måhända skulle den behöfvida granskningen då befinnas bäst kunna ordnas af Kungl. Maj:t utan nu ifrågasatta närmare anvisning från Riksdagens sida».

Jag förstår icke denna tyekan. För min del står det alldeles klart och tydligt, att Kungl. Maj:t bör och kan taga denna fråga om hand utan någon som helst anvisning från Riksdagens sida.

Med anledning af hvad jag anfört, kan jag icke finna annat, än att utskottets hemställan är fullständigt obehöfvig. Jag anser tillika, att det skulle vara rätt betänkligt att bifalla denna hem-ställan med den premiss, som finnes uti det sist omförmälda ut-tryck, som börjar med »måhända», och yrkar för den skull af-slag å utskottets hemställan.

Herr vice talmannen: Det är ett ganska otacksamt uppdrag, som man har, när man är ledamot af ett tillfälligt utskott, isynnerhet om man är ordförande i ett sådant. Til de tillfälliga utskotten remitteras ofta motionsungar, som ha obegripligt liten lifskraft i sig och i allmänhet också äro försedda med en och annan missbildning. Så komma de vanligen först till Andra kammarens tillfälliga utskott, och aldrig har någon ömmare barn-läkare funnits än dessa tillfälliga utskott. De försöka hålla äfven det allra svagaste utrustade motionsbarnet vid lif och taga bort

de svåraste missbildningarne. Sedan komma de till Första kammaren och till Första kammarens tillfälliga utskott. Där är icke lika hög grad af ömsinhet, men ändå bra stor sådan. Hvad gör då Första kammarens tillfälliga utskott? Jo, det gör ett kirurgiskt ingrepp uti Andra kammarens beslut och meddelar attest om det i den där vanliga formen, som utskottet brukar använda, då utskottet hemställer, att Första kammaren behagade »på det sätt bifalla» Andra kammarens i ärendet fattade beslut o. s. v. Då är det vanligen icke mycket kvar af det ursprungliga förslaget, men i alla händelser är det ofta *för* mycket kvar af sådant, som icke borde lefva.

*Om större
enhetlighet vid
lönereglering-
ar inom stats-
förvaltningen
m. m.*

(Forts.)

Nu föreligger här ett sådant betänkande, hvaruppå jag anhåller att få yrka afslag, och för detta yrkande skulle jag kunna inskränka mig till att åberopa utskottets egen motivering, ty denna motivering går så synbart ut på afslag, att man kan icke annat än att förväna sig öfver, att utlåtandet slutar med ett »på det sätt bifalla».

Denna motivering har af den föregående talaren kritiserats. Jag för min del vill gifva den ett bättre vitsord. Jag tycker, att den är ganska förträfflig. Den består af tre delar. Den första delen af utskottets motivering synes mig klart bevisa, att detta skrifvelseförslag är till sitt syfte af ett mycket tvifvelaktigt värde. Utskottet säger själf, att det ligger i sakens natur, att det måste vara olikheter mellan olika verks löneregleringar, beroende på verkens olika natur och mångfaldiga andra saker, så att full likformighet kan icke genomföras och en olikformighet icke undvikas. Detta resonemang tilltalar mig, som alltid haft och har en mycket stor förskräckelse för ordet »likformighet». Det hör till de ord, som ha makt öfver tanken. Ordet likformighet låter alltid mycket bra, och man anser sig stå på en rättvis ståndpunkt, när man yrkar på detta, men när nu lifvets verkliga förhållanden *aldrig* äro likformiga, så har jag alltid haft en misstanke mot yrkandet på en likformighet, som skall reglera i sig olika förhållanden.

Den andra delen af utskottsbetänkandet synes mig visa ganska tydligt, att en sådan skrifvelse som den föreslagna är obehöflig, ty utskottet säger själf, att nu har Kungl. Maj:t i allmänhet gått så till väga, att när ett löneregleringsförslag uppgjorts af en särskild kommitté, har detsamma öfverlämnats till den stora permanenta löneregleringskommittén för att undergå en viss granskning, och att så kommer väl också att ske fortfarande. Det synes mig då vara alldeles obehöfligt att aflåta en sådan skrifvelse som denna. Den siste talaren menade, att den stora löneregleringskommittén skulle komma att sluta sina arbeten om ett och ett halft à två år. Det var en optimistisk förhoppning. Jag tror icke, att den kommer att sluta vare sig om två eller tio år. Alldeles säkert är, att den icke skulle hinna sluta sin verksamhet

Om större på tio år, om denna skrifvelse komme fram och vunnit gehör
enhetlighet vid hos Kungl. Maj:t.
lönereglern-
ar inom stats-
förvaltningen

Slutligen, i tredje delen af sitt betänkande, säger utskottet,
att det icke anser sig kunna nu gifva några bestämda, för att
m. m. använda ett modernt ord, riktlinjer. Detta visar, att man icke
(Forts.) har klart för sig, hvad man vill begära med sin skrifvelse. Alltså
tycker jag, att utskottet har till full klarhet ådagalagt tre saker,
nämligen för det första att denna skrifvelse är till sitt värde,
minst sagdt, tvifvelaktig, för det andra att den är alldeles obe-
höflig, och för det tredje att den är oklar och obestämd. Under
sådana förhållanden synes det mig, att utskottet borde hafva kommit
till en afstyrtande i stället för en bifallande hemställan.

Nu ber jag emellertid att få lägga till två skäl, som utskottet icke
anfört, men som jag anser verkligen hafva stor betydelse. Hvad
blifva följderna af ett sådant skrifvelseförslag, om Kungl. Maj:t
skulle akta på det och följa det? Följden blir i första hand, att
vi skulle begynna att omigen ändra kanske samtliga löneregle-
ringar. Vi hafva kommit ett godt stycke fram på lönereglerngs-
vägen. Skola vi nu börja vandra likformighetsvägen, då måste
vi rifva upp de gjorda lönereglerna, ty det kunna herrarne
vara säkra på, att bifalles detta skrifvelseförslag, så kommer det
att till hvarenda riksdag strömma in motioner, hvari man visar,
att det finns någon olikformighet rådande beträffande aflönings-
villkoren för den eller den tjänstemannen i jämförelse med dem
för tjänstemän i något annat verk, och med detta till utgångs-
punkt motiverar sina framställningar, att detta förhållande skall
ändras. Vi hafva redan begynt att få mottaga sådana förslag
i statsutskottet och i Riksdagen. Är det då skäl i att på sätt
här föreslås, rifva sönder de nu afslutade lönereglerna, på
den grund att det finns några ojämheter i dessa? Jag kan icke
finna det, ty det är alldeles icke klart, att tjänstemannen i ena
verket bör hafva alldeles lika aflöning som tjänstemannen i det
andra.

Och vidare mitt sista skäl: Hvad blir andra följderna? Jo
naturligtvis, att likformigheten skulle åstadkommas genom att
höja alla de lägre aflöningarna till det högsta möjliga, som blif-
vit i någon föregående lönereglerng fastslagna. Det blir icke
fråga om att sänka högre aflöningar till lägre, utan det blir oupp-
hörliga förhöjningar af redan fastställda löner. Vi skulle i Riks-
dagen blifva alldeles öfverlupna med framställningar om löne-
förhöjningar. Jag anhåller om afslag å utskottets hemställan.

Herr Biörklund, Henning: Utskottet har icke tänkt sig
annat, än att det skulle kunna åstadkommas en likformighet för
framtiden och att något därutinnan borde göras, då exempel,
som anförts i motiounen och af Andra kammarens utskott, visa,
att icke allt är så väl bestämdt som önskligt vore. Detta gäller

icke blott lönesatser, beträffande hvilka Första kammarens utskott har ställt sig ganska tveksamt om, hvar likformigheten borde vara och hvar den icke borde vara, utan det gäller särskildt i fråga om instruktioner och reglementen. Man måste erkänna, att några af dessa påpekanden och jämförelser, som från Andra kammaren gjorts, äro riktiga och att missförhållanden hafva tillskapats däraf, att någon särskild granskning, verkställd af myndigheter eller personer, som haft noggrann kännedom om ordalagen och bestämmelserna i de olika instruktionerna, i åtskilliga fall icke ägt rum.

*Om större
enhetlighet vid
löneroglering-
ar inom stats-
förvaltningen*

m. m.
(Forts.)

Jag erkänner, och utskottet har också sagt det, att lönerogleringskommittén, som sitter inne med en åttaårig erfarenhet äfven beträffande instruktioner, på senaste tiden af regeringen fått sig uppdraget att granska de förslag till lönerogleringar, som framlagts af andra kommittéer. Men lönerogleringskommittén har icke alltid anlåtats i nämnda syfte, och detta har understundom ledt till ojämnheter, som icke nöjaktigt kunna förklaras. Utskottet har därför ansett sig böra gifva motionären rätt uti, att, då lönerogleringskommittén fortfarande finnes att tillgå, större likformighet i afseende på regleringar och reglementen skulle kunna åstadkommas, om förslagen, innan de till slutlig pröfning företoges, gjordes till föremål för granskning af antingen lönerogleringskommittén eller någon annan i gällande detaljbestämmelser väl erfaren myndighet.

På sid. 11 i utskottets betänkande påpekas, att i vissa instruktioner behandlas straffarterna suspension och afstängning från tjänst på ett sätt och i andra instruktioner på ett annat sätt. Sistlidet års riksdagsbeslut i afseende på de kvinnliga biträdena i tullverket och fångvårdsstyrelsen lär ock hafva ledt till att i instruktionen för det ena verket föreskrifvits, att i händelse den kvinnliga tjänstemannen träder i gifte, hon skall anses hafva frånträdit sin tjänst, under det att i det andra verkets instruktion icke finnes någon sådan föreskrift. Beträffande det ena verket lär hafva föreskrifvits, att de kvinnliga biträdena skola arbeta visst antal timmar på tjänstrummet och att i händelse af brådska de kunna åläggas öfvertidsarbete dock icke mer än en timma, under det att i det andra verket icke finnes någon motsvarande föreskrift. Det kan icke nekas, att det varit önskligt, att lika bestämmelser varit gällande i dessa afseenden inom de båda ämbetsverken, äfven om man lämnar därhän vilkendera bestämmelsen som varit att förorda.

Utskottet har, såsom herr vice talmannen nyss yttrade, med välvilja upptagit de frågor, utskottet fått till sin behandling, och i denna fråga trott, att det skulle ligga något riktigt däruti, att Riksdagen, då dess uppmärksamhet blifvit fästad på de ojämnheter, som förefinnas, uttalade önskvärdheten af, att sådana för framtiden måtte förekommas. Utskottet har i det afseendet hän-

*Om större
enhetlighet vid
lönereglering-
ar inom stats-
förvaltningen
m. m.*

(Forts.)

visat till löneregleringskommittén såsom den mest erfarna i hithörande frågor. Men under det motionärerna från Andra kammaren och det Andra kammarens tillfälliga utskott, som haft att behandla motionärernas förslag, velat, när den tid kommer, då löneregleringskommittén icke vidare finnes att för ändamålet tillgå, förorda inrättandet af en slags kommission, bestående af tre eller fyra personer, och tillråda Kungl. Maj:t att anlita denna organisation, har Första kammarens tillfälliga utskott icke ansett sig böra vara med därom. Skälet härtill är, att tiden är långt aflägsen, innan denna kommission skulle behöfva komma till stånd, och det har därför synts mindre lämpligt att redan nu uttala sig om en organisation, som icke kan tänkas ännu på länge behöfvas. Härtill kommer, att särskildt när fråga gäller att förfallit utskottet som om det tilläfventyrs kunde vara lämpligare att öfverlämna åt en enda person, som är riktigt inne i frågan, eller kanske två personer att granska uppkommande förslag. Af nämnda anledningar, att tidpunkten, då den föreslagna kommissionen behöfver träda i verksamhet, är långt aflägsen, och att denna fråga, när tiden kommer, säkerligen ordnas bäst af Kungl. Maj:t utan några långt på förhand gifna närmare anvisningar från Riksdagens sida, har utskottet ansett sig kunna inskränka sin hemställan till, att Kungl. Maj:t ville se till, att nu rådande ojämnheter i afseende på löneförhållanden för statens verk och myndigheter måtte för framtiden, såvidt möjligt är, förekommas.

Jag hemställer för den skull, att Första kammaren måtte biträda sitt tillfälliga utskotts förslag i ärendet.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

*Om undersök-
ning af de
mindre bemed-
lade klasser-
nas bostads-
förhållanden
m. m.*

Föredrogs ånyo Första kammarens första tillfälliga utskotts den 23 och 24 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 7, i fråga om åvägabringande af utredning angående de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden i Sverige och utlandet m. m.

I en inom Första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 80, hade herr *Steffen* hemställt, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden i Sverige och utlandet samt därvid särskildt låta utredningen omfatta:

1:o) en i samverkan med de lokala myndigheterna verkställd undersökning af bostäder och bostadsförhållanden såväl på landsbygden som i rikets städer, med särskildt beaktande af alla de bostäder och bostadsförhållanden, som icke nådde upp till vissa, på förhand formulerade minimalstandards;

2:o) en undersökning i *utlandet* af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden och af de vidtagna åtgärderna af legal eller annan art för folkfördärliga bostadsförhållandens utrotande och bostadstillståndets ständiga höjande, särskildt inom de kroppsarbetande klasserna;

3:o) en detaljerad statistisk och deskriptiv samt icke blott de ekonomiska, tekniska och hygieniska, utan äfven de sociala, etiska och estetiska sidorna af problemet berörande *redogörelse* för dessa undersökningar samt

4:o) *förslag* till den lagstiftning och de åtgärder inom den centrala och lokala förvaltningen, hvartill utredningens resultat kunde synas föranleda».

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på angifna grunder hemställt, att Första kammaren, i anledning af förevarande motion, ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes föranstalta en undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden här i riket äfvensom, med stöd af den sålunda gjorda undersökningen, låta utarbета förslag rörande ordnande från kommunernas sida af förenämnda klassers bostadsfråga.

Grefve Douglas: Det ämne den ärade motionären vidrört anser jag för min del innefatta stora sociala frågor, hvars vikt svärligen kunna överskattas. Den mindre bemedlades bostad är hans hem, och alla samhällsklasser böra vara intresserade af att ett sådant hem verkligen förtjänar sitt namn, att hemtrefnad där kan vinnas och att de goda inflytelser, som hemlifvet är i stånd att framkalla, där kunna göra sig gällande. Det är tyvärr icke sagdt, att så alltid blir förhållandet, men det är dock en grund, på hvilken kan och måste byggas vidare. Det är det villkor, utan hvilket vi aldrig kunna vänta oss, att familjelifvet skall kunna utveckla sina uppfostrande egenskaper. Om vi icke lyckas bygga vidare på denna grund, komma våra sociala förhållanden aldrig att återigen blifva sunda och friska.

Då den ärade motionären i sin motion uttalar en förebråelse mot Första kammarens majoritet för bristande intresse för denna viktiga fråga, tror jag icke, att han träffat rätt. Fastmera tror jag, att det är just den mångsidiga och stora erfarenhet, som finnes samlad i denna kammare angående sådana rent praktiska frågor som bostadsfrågan, som gör, att man uppfattar alla de stora, stora svårigheter, som möta vid lösningen af detta bostadsproblem. Att, såsom den ärade motionären föreslagit, tillsätta en kommitté,

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden

m. m.
(Forts.)

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden m. m.

(Forts.)

som skulle med ett slags minimalbostadsstandard i hand skära öfver en kam alla de tusenden och åter tusenden torftiga och osunda bostäder, som finnas och föreskrifva en sådan minimalstandard öfver hela landet, tror jag icke vore lämpligt, oafsedt att denna kommitté aldrig skulle blifva färdig med sitt arbete. Lokala myndigheter och korporationer måste här ingripa med sin kännedom om, hvad som är behöfligt, och jag är öfvertygad om, att, om utskottets förslag antages och en skrifvelse aflättes till Kungl. Maj:t, Kungl. Maj:t då skall finna den rätta vägen eller att just använda de lokala myndigheterna — och hvarför icke landshöfdingarna? Jag har en privat åsikt att för att bidraga till lösningen af och arbetet i de stora sociala frågorna landshöfdingarne såsom Konungens förtroendemän alltför litet anlitas. Jag tror, att vi härvidlag skulle kunna uträtta mycket arbete, som nu icke anförtros åt oss. Vi sysselsätts med att afgifva utlåtanden i obetydliga, rent formella saker, hvilka sedan mängen arbetet hamna i papperskorgen, men just detta viktiga sociala arbete skulle enligt min öfvertygelse landshöfdingarna mycket väl och mycket gärna kunna taga hand om. Den ärade motionären anför själf ett exempel från Tyskland från staden Strussburg, där genom de lokala myndigheternas kraftiga ingripande rent af ideella arbetarförhållanden hålla på att så småningom skapas. Detta är endast ett exempel och därmed är icke sagdt, att bostadsförhållandena i Tyskland, särskildt hvad landtarbetarne angår, äro så goda. I dessa afseenden tror jag, att vi fullt ut kunna uthärda en jämförelse med Tyskland. Landtarbetarne där hafva icke så stora pretentioner, och det är därför naturligt, att ingen åtager sig deras sak. Det är således ett lokalt arbete, som bör försiggå här hos oss.

Nu är det obestriddt, att man mycket ofta jämför våra förhållanden med förhållandena i Amerika. Det har ofta sagts, att den stora massan af vårt folk icke har så väl reda på förhållandena i något land som i Amerika, beroende på alla de tusenden bref, som komma därifrån och skildra förhållandena, kanske ofta i väl vackra färger. De amerikanska förhållandena äro säregna och kunna icke jämföras med våra. När man talar om att en arbetare i Amerika kommit så långt, att han har 6 rum och kök och badrum med kallt och varmt vatten, borde man i sanningens intresse äfven tala om, att det finnes tusentals arbetare, som, när de väl fått en jordbit långt bort i skogarne, många år måste bo i blockhus, saknande den enklaste komfort, eller som, såsom nu är fallet med invandrarne till Canada, bo på stora trädlösa slätter och gräfva ned sig i jordkolor tills de så småningom efter många års umbäranden kunna få upp sin farm. Detta är en afvigside, men sällan äro förhållandena så lyckliga som de skildras i motionen.

Förhållandena i Amerika äro som sagdt helt olika våra. Man må tänka, på att de många stora byggmästarne, hvilka bygga tu-

sentals arbetarbostäder på ett år, kunna nöja sig med mycket ringa vinst. De bygga t. ex. hundra bostäder på en gång i en utkant af staden, där marken är billig. Grundläggningsarbetet öfverlämnas åt en entreprenör och trävirket kommer från de stora sågverken. Öfverallt är en fullkomlig massproduktion af arbetarbostäder; på fyra månader är en villastad färdig, och därför har man uppnått dessa förvånansvärdt billiga hyror. Men det ena huset är likt det andra, och i allmänhet offras mycket litet för den enskildes tycke och smak. Han får taga byggnaden sådan den är. Hos oss däremot vill hvar och en hafva sin egen stil, den ene vill hafva det så och den andre så. Det finnes hos oss icke en byggmästare, hvilken kan taga så stora byggnadsföretag på entreprenad, och äfven nöjer man sig icke med ringa vinst utan vill ha för mycket.

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden m. m.
(Forts.)

Mellan de ytterst sorgliga bostadsförhållanden, som vi ha i våra städer, där en hel familj och kanske några inneboende, såsom ännu förekommer, får nöja sig med ett rum och kanske en liten skrub, som användes till kök och en sådan villa på 6 rum och kök, som omnämnes i motionen, finnes en mycket bred latitud, inom hvilken vi borde söka uppnå, hvad som är möjligt. Det viktigaste är, att man söker skapa hygieniska bostäder och uppfostra själfva befolkningen till hygien, till att lära sig sätta värde på frisk luft, renlighet och bad, hvilket tyvärr icke är något allmänt karaktärsdrag hos vårt folk. Jag vädjar till hvar och en af herrarne, huruvida icke hans erfarenhet öfverensstämmer med min, att, när man kommit in i en arbetarstuga, man mötes af så instängd luft, att man är frestad att säga: var snäll och öppna fönstret. Men innan man hunnit detta, märker man, att fönstren äro igenklustrade och att det knappt finnes någon lucka, som man kan öppna. Sådant är vanligt och det är svårt att få människor att antaga nya vanor. Att realisera önskemålet att skaffa badrum i arbetarbostäderna, tror jag vore att taga ett för stort steg på en gång. Det är för ögonblicket icke möjligt att inrätta arbetarbostäder så, att där finnes tillgång till varmt vatten hela dygnet om. Man måste till att börja med arbeta på att förmå folk att bada mera och sätta värde på bad, ty det gör man ännu icke på landet.

Jag återkommer nu till utgångspunkten. Målet att skaffa bättre arbetarbostäder är ett af de viktigaste för våra sociala sträfvanen, och då jag är öfvertygad om att regeringen, om utskottets förslag antages, skall med kraft och intresse taga saken om hand, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Danström: Jag erkänner gärna det stora och samvetsgranna arbete, som motionären utfört för att från sin vetenskapsståndpunkt belysa det vidtomfattande och svårlösta samhällsproblem, som kallas bostadsfrågan i vårt land. Och han har lyckats,

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden
 m. m.
 (Forts.)

kanske öfver höfvan, framhålla dess skuggsidor, hvaremot de utvägar, han anvisat för att komma till frågans lösning, icke syntts utskottet kunna i öfverskådlig tid föra till målet.

Jag vill erinra kammaren om, att det finnes en betydande skillnad mellan det förslag, som utskottet framkommit med, och den långa väg, som motionären anvisat. Han har nämligen föreslagit, att en commission skulle utses, bestående af en byggnadstekniker, en läkare, en nationalekonomiskt och statistiskt bildad person samt en jurist, hvilka skulle resa omkring i hela landet och efter en på förhand uppgjord plan pröfva befintliga bostäder, huruvida de hålla måttet enligt på förhand formulerade minimalstandards. Det vill säga, att alla bostäder i hela riket skulle undersökas af commissionen, men särskildt sådana, som kunde misstänkas icke nå upp till denna måttstock. Kommissionen skulle vid sina besök i alla städer, köpingar och samhällen och om möjligt äfven å landsbygden i sin helhet med bistånd af vederbörande myndigheter på hvarje plats undersöka och föra noggranna anteckningar om bostäderna och bostadsförhållandena, särskildt de sämre och sämsta. Dessa detaljerade utredningar skulle vidare illustreras med talrika fotografier af bostäderna etc. Efter denna undersökning af bostäderna i hela landet skulle, allt enligt motionärens förslag, commissionen företaga en längre studieresa till England, Tyskland och möjligen andra länder för att taga del af dessa staters lagstiftning i bostadsfrågan samt, för att dessa lagparagrafer icke måtte bli »döda bokstäfver», taga personlig kännedom om land och folk, seder och bruk och naturligtvis särskildt bostadsförhållandena hos de ifrågavarande folken.

Det har emellertid syntts utskottet uppenbart, att en sådan undersökning skulle taga en mycket lång tid, ja minst en mansålder, så att när undersökningarne i hela landet slutligen verkstälts, det blefve nödvändigt att börja på ny räkning; ty då hade de gamla bostäderna, som man först undersökt, till stor del nedrifvits och ersatts med nya.

Utskottet har sålunda icke kunnat reflektera på en så invecklad och långsamt verkande undersökningsapparat, utan har valt en utväg, som skulle inom ganska begränsad tid kunna bringa kunskap om, huru det förhåller sig med bostadsfrågan inom Sverige.

Emedan utskottet funnit motionens välmening obestridlig och dess syfte i hög grad beaktansvärdt, har utskottet framställt sitt positiva förslag om ett successivt genomförande af en undersökning, enligt den s. k. representativa metoden, hvilken icke kan möta några betänkligheter, vålla lång tidsutdräkt eller blifva för det allmänna svårt betungande.

Innan jag nu yttrar mig i själfva hufvudfrågan, tillåter jag mig rikta ett par anmärkningar mot den ärade motionärens fram-

ställning, icke mot den ganska beviskraftiga och med data rikt rustade motiveringen, som dock gärna kunnat undvara sin något aggressiva och tendentiösa ton, och ännu mindre mot den vackra arbetarevänliga afsikten, utan mot ett par anförda exempel, hvilka, enligt motionärens förmenande, skulle ådagalägga dels svenska bostadsförhållandens allmänna stora underlägsenhet i jämförelse med t. ex. Amerikas, mot hvilket påstående redan den föregående ärade talaren framfört en mycket befogad gensaga dels en del praktiska åtgärder, som på kontinenten skulle vidtagits för att åstadkomma goda och billiga arbetarebostäder.

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden m. m.
(Forts.)

Det ena exemplet är hämtadt ur ett amerikabref från en utvandrad fabriksarbetare, som berättar om sin präktiga våning på fem stora rum, badrum och två stora verandor m. m. för en hyra af endast 14 dollars i månaden. Man vet ju, hur i regel öfverdrifna dessa blomstermålningar äro, som sändas hem till det gamla landet från svensk-amerikanare, hvilka prisa sina framgångar och sin lycka i Amerika. Men äfven om denna bostadskildring vore fullt sann, så kan hvarken den, eller ens flera liknande fall, bevisa arbetarbostädernas i Amerika i allmänhet stora öfverlägsenhet öfver dem i Sverige.

Jag har för icke länge sedan läst upprörande skildringar från Amerika om arbetares kaserner i hälsovådliga baracker, en skildring som dock icke härledde sig från »vilda västern». Enligt pålitliga vittnesbörd äro också de mindre bemedlades bostadsförhållanden i arbetarekvarteren i Förenta staternas storstäder långt ifrån alltid de bästa. Det är således ingen anledning att i detta afseende framhålla särskildt Amerika såsom mönsterlandet, ty man bör naturligtvis icke jämföra de bättre arbetarbostäderna på andra sidan Atlanten med de sämre och sämsta här hemma.

Jag har i vårt land sett många arbetarebostäder, själfägda eller hyrda, hvilka i snygghet, trefnad och hygieniska anordningar väl kunnat täfla med det amerikanska idealet, om de också icke innehållit så mycket som fem stora rum och två stora verandor. Men dessa präktiga bostäder hafva i regel innehafts af arbetssamma, skötsamma och ordentliga arbetarefamiljer, inom hvilka först och främst husmodern varit vuxen sin viktiga uppgift att hålla hemmet vid makt och egna det kärleksfull vård.

Å andra sidan medger jag villigt, att motionären i mångt och mycket har rätt i sin svartmålning af mindre bemedlades osunda bostadsförhållanden på många ställen i vårt land, särskildt i storstäderna, där alltför många människor packat sig samman för att söka en tillfällig, stundom lättfången, alltid oviss inkomst, i stället för att genom hårdare arbete tjäna sitt säkrare uppehälle på landsbygden.

Det andra exemplet har motionären hämtat från Tyskland, där det skulle förekomma, att städerna köpa hela kvarter med gamla dåliga ruckel, rifva ned dessa och i stället uppföra präk-

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden
m. m.
(Forts.)

tiga bostäder, såsom motionären förmenar, för mindre bemedlade, samt därvid till och med förtjäna på affären, ehuru hyrorna hållas låga. Ja, kunde man på sådant sätt trolla fram hela nydanade stadsdelar af idealistiska bostäder åt mindre bemedlade med vinst till och med för stadskommunerna, då vore bostadsfrågan lättlost.

Det förhåller sig dock knappast på det viset, som den varmhjärtade idealisten tänkt sig. Det är sant, att i flera städer på kontinenten stadskommunen inköpt hela kvarter med gamla, bofälliga hus, hvilka kvarter genom stadens utveckling kommit att ligga allt närmare det sig vidgande affärscentrum, och där tomtvärdena sålunda kommit att många gånger öfverstiga husvärdena. Men på dessa från de gamla byggnaderna frigjorda områden ha i regel icke uppförts några anspråkslösa arbetarbostäder — tomtvärdena skulle göra dessa alldeles för dyra — utan höga miljonbyggnader med stora affärslokaler och stora praktvåningar eller hyreskaserner. Ett typiskt exempel härpå är den nu så godt som försvunna judestaden i Prag, där bostadsförhållandena i de pittoreska medeltidshusen voro de möjligast sämsta i Europa, men där nu väldiga moderna byggnader resa sig. Dess forna invånare ha flyttat ut i stadens utkanter.

Jag undrar, om det ej förhåller sig på samma sätt med det af motionären särskildt anförda exemplet från Strassburg, där staden, enligt hvad i motionen meddelas, nyligen köpt in »sammanshängande gamla bostäder» för icke mindre än tolf miljoner mark.

Oafsedt emellertid i hvad mån våra bostadsförhållanden kunna vara underlägsna Amerikas, Tysklands och Englands och hvad man där kan hafva åtgjort, men vi underlåtit för att bättra dessa förhållanden, så är jag och för öfrigt hela utskottet ense med motionären däri, att en undersökning efter möjlig måttstock bör företagas för att närmare kunna bedöma, huru det är ställt i detta afseende, och att därpå en rationell lagstiftning bör tillämpas och praktiska åtgärder vidtagas för att påskynda den utveckling till det bättre, som onekligen där och hvar på senaste tiden fortgått såväl å landsbygden som i städerna. Några af dessa senare hafva, såsom utskottet visat, redan föregått med goda föredömen i fråga om bostadsundersökning.

Motionären har låtit sin forsknings och sin socialpolitiska vetenskaps blyxtljus belysa hela det stora fält, där mark behöfver brytas och odling ske, och härvid ha skuggorna kommit att skarpt framträda, men dagrarna flyktat. Det är hans betydelsefulla, kanske äfven ärofulla uppgift.

Den goda viljan, den praktiska erfarenheten och kraften, som måste räkna med möjligheter, får nu träda fram för att börja nydaningsarbetet. Härtill erfordras dock säkerligen ganska lång

tid, tålmod och uppoffring, innan riklig skörd kan mogna. Men häraf må man icke afskräckas.

Obestriddigt är, att de mindre bemedlades, ja äfven å flere orter vår mera burgna allmoges bostadsförhållanden äro af olika anledningar föga tillfredsställande i vårt land. Därom vittna de redan företagna undersökningarna i en del städer och, hvad landsbygden angår, provinsialläkarnes vittnesbörd från skilda delar af landet.

Det kan ej heller förnekas att underhaltiga, trånga och osunda bostäder äro till stor fara för folkets hälsa och välfärd. Det får väl anses som bevisadt, att den folkförödande tuberkulosens betänkliga utbredning i landet till stor del härleder sig från ohygieniska bostäder, och att, där dessa allmännast förekomma, denna sjukdom kräfver sina flesta offer.

Sverige har offrat miljoner på sanatorier för de tuberkulos-sjukas vård och ännu flera miljoner behöfvas härför. Bör man då icke också anstränga sig att söka efter hand bortskaffa härdarne för sjukdomsalstringen, de dåliga, de illa vårdade bostäderna? Det är oerhördt mycket, som hela landet, som hvarje kommun förlorat i arbetslust och arbetskraft därigenom, att en del samhällsmedlemmar till följd af en mängd sjukdomar, vållade i osunda, dragiga bostäder, i förtid brytas ned. Det är många barn som tidigt ryckas bort af sjukdomar, alstrade i osunda hem, och andra, som därifrån medföra sjukdomsfrön för hela lifvet, hvilka göra dem till det allmänns understödstagare.

Alderdomsförsäkringsfrågan, som nu skjutits i förgrunden och torde kräfva stora summor, afser att gifva de orkeslösa gamla nödortftig hjälp mot fattigdom och nöd. Det är ju en viktig samhällsuppgift.

Men icke mindre betydelsefullt är det att söka värna det uppväxande och det arbetande släktet, ja kommande generationer mot bostadsosundhetens faror. Det torde, om man klokt och allvarligt griper verket an, kunna utan tyngande uppoffringar ske genom fortsatt oppmuntran till själfhjälps och genom kommunal vaksamhet. Detta är en kommunal företagsamhet, som, väl skött och tillgodosedd, lönar sig i längden.

En särskild sjukdom, till hvilken osunda, otrefliga bostäder i icke ringa mån bär skulden, såsom ock framgår af den företagna emigrationsutredningen, är den för vårt lands folknumerär och folkets arbetsduglighet farliga, bland ungdomen härjande »Amerikafebern», som man nu söker i någon mån begränsa, dock hittills med ganska ringa framgång. Det gäller att mot detta onda ställa en ökad hemkänsla och därför göra hemmen i allmänhet så tilldragande som möjligt.

Det är emellertid icke tillräckligt, att bättre och rymligare bostäder efter hand komma att stå de mindre bemedlade till buds genom skärpt tillsyn från det allmänns sida, genom, bland

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden
m. m.
(Forts.)

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden m. m.

annat egnahemsidéns utveckling och beredande af billiga byggnadslån.

Det fordras ock, att dessa bostäder rätt och praktiskt användas för sitt ändamål. Häremot syndas mycket mångenstädes. Det fordras ett upplysningsarbete, som kan afskaffa nedärfda vanor och fördomar, hvilka vålla, att bostadsförhållandena på många håll ej bli mera gynnsamma för de relativt burgna än för de mindre bemedlade. Att enligt gammal osed ett eller flere rum i lägenheten endast stå på parad och blott undantagsvis användas, under det att hela familjen, särskildt under vintern för bränslebesparings skull, begagnar kanske blott det minsta rummet till både sofrum och dagligrum, att fönstren hållas ständigt tillstängda, så att förskämd luft alltjämt inandas af de innevarande, att nödig renhållning och snygghet icke iakttages, äro betänkliga brister i bostadsförhållandena, som måste bortarbetas. Härför erfordras råd och anvisningar från den allmänna hygienens målsmän och lämpliga upplysningar i skolorna i hälsovård och bostadshygien, utan att dessa blifva teoretiska läroämnen med läxläsning.

(Forts.)

Mot nämnda ännu i vår upplysta tid så allmänt fortlevande onda sedvänjor, skulle jag vilja rikta skaldens manande ord:

»Du källrena kyla från bergen
rinn ned som en läkedomsflod,
två lemmarna starka, gif färgen
åt ungdomens bleknande blod.
För mycket vi vants att begära,
här är oss för bonadt och varmt;
kom döp oss till vildmarkens lära,
till lif som är härdigt och armt.»

På detta område, för detta upplysningsarbete borde de socialt intresserade kvinnorna hafva sin gifna värnplikt att fullgöra: att lära sina medsystrar af folket att väl vårda det egna hemmet, att lära dem, vore det ock med det egna föredömet makt, att icke skatta åt en vidt utbredd förskämd tidsanda, som alltmera anser de gröfre husliga göromålen för simpla, hvilka dock äro så nödvändiga för hemmets trefnad. Detta är en uppgift, långt viktigare än både kvinnotitelreformen och en del andra speciella kvinnoaksfrågor.

Såsom man torde finna har betydelsen för de mångtusen svenska hemmen af bostadsfrågans rätta lösning en mycket stor räckvidd, ja, större än motionären föreställt sig. Härför fordras skärpt lagstiftning, kloka praktiska åtgärder, god allmän anda och medborgerlig samverkan, men icke minst ett öfvertygande upplysningsarbete. I själfva verket är denna för folkhälsan, för familjernas och individernas kroppsliga och andliga välbefinnande så viktiga samhällsangelägenhet alls icke någon klassfråga för endast de mindre bemedlade --- en ganska svårbestämbar be-

gränsning för öfrigt — utan en hela svenska folkets bostadsfråga. Säsom sådan bör den också ses och icke blott ur motitonärens synvinkel.

Som sådan förtjänar den ock väl ett initiativ från statsmakternas sida, hvilket kan leda till en behöflig undersökning och däraf föranledda kraftigt verkande åtgärder till de svenska hemmens sundhet, ljusa trefnad och lycka. Det kan härvid icke blifva fråga om att kräfvat detta hem som en gåfva af samhället, utan att med välvilligt stöd af det allmänna genom eget arbete, egen flit och sparsamhet förvärfva det, hvarigenom det blir så mycket värdefullare och äges med så mycket större förmöjsamhet.

Här gifves ett vidsträckt och tacksamt verksamhetsfält för dådlystna medborgerliga och kommunala krafter, hvilka kunna sättas i rörelse genom ett godt uppslag från statsmakternas sida.

Här är ett neutralt område, en inre försvarsfråga, där de politiska partierna borde kunna möta hvarandra i godt samförstånd. *Det* skulle båda godt för ett sakligt samförstånd äfven i fråga om vårt *yttre* försvar.

Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Antonsson: Det kan ju anses egendomligt, att jag kommer att göra ett annat yrkande än de två föregående talarna, ehuru jag har samma uppfattning som de i så måtto, att jag anser, att allt hvad som genom kontrollerande lagstiftning kan göras också bör göras för att allt framgent i högre grad bereda tillgång till bättre bostäder icke blott för de mindre bemedlade — utan äfvenledes för alla samhällsklasser.

I den motion, som af utskottet behandlats, söker man förgäfvades efter något erkännande åt statsmakterna för hvad som tidigare åtgjorts i denna fråga. Säsom vi veta finnes sedan lång tid tillbaka en byggnadsstadga för riket, hvari gifvas anvisningar om huru byggnad skall uppföras för att tillfredsställa krafven på trefnad och sundhet, äfven som föreskrifves däri, att i städer, köpingar och municipalsamhällen och å andra orter, där tät befolkning uppstår, skall finnas särskilda byggnadsordningar, upptagande särskilda för orten lämpade bestämmelser. Vi veta också att hälsovårdsstadgan för riket innehåller, bland annat föreskrifter med afseende å bostäder, däri medgifves jämväl åt kommunen rättighet att utfärda särskilda föreskrifter. Dessutom böra vi påminna oss, hvilket vid bedömandet af denna fråga har stor betydelse, att byggnadsstadgan, äfvensom hälsovårdsstadgan är föremål för omarbetande, och att man härvid kommer att taga hänsyn till åtskilligt, som tidigare icke ansetts behöfligt eller möjligt genomföra, då det gällde att uppföra bostäder. Jag anser således, att med afseende på städer, köpingar och municipalsamhällen man är på god väg att lösa bostadsfrågan, d. v. s. på det

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden
m. m.

(Forts.)

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden m. m.

(Forts.)

sätt att endast goda, sunda och ändamålsenliga bostäder få uppföras. I den nu gällande byggnadsstadgan § 38 är bland annat föreskrifvet, att boningshusen skola hafva sundt läge och en mot sundhetens fordringar svarande inredning, samt att byggnaderna skola tillfredsställa rimliga anspråk på smak och prydlighet. Och dessutom är det, såsom jag nämnde, stadgadt, att i städer, köpingar och municipalsamhällen skola finnas byggnadsordningar, och i dessa kan man ytterligare skärpa hvad som är bestämdt i byggnadsstadgan.

Motionären har, som sagdt, icke gifvit något erkännande åt hvad som redan åtgjorts. I utskottets utlåtande lämnas emellertid härom en redogörelse. Utskottet ifrågasätter dock, att dessa föreskrifter, som finnas isynnerhet i hälsovårdsstadgan, icke med tillräcklig kraft efterlefvas. Huruvida sådant är förhållandet, vet jag icke. Men om det verkligen skulle så vara på några platser, hafva vi all anledning att tro, att redan genom den nya kommunala röstgrundens införande alla samhällsklasser fått sin talan i kommunalstyrelsen, förhållandena komma att i detta fall blifva bättre än förut.

Med afseende på frågan om bostadsförhållanden å städernas yttre områden. Hvad har där blifvit åtgjort under de senaste åren? Jo, med det nya tomträttsinstitutets antagande var ju afsikten att därigenom lättare än förut bereda de mindre inkomstagarna tillfälle att få egna hem utom städernas hank och stör. Det är dock tydligt att, huru man än resonerar, så kan det endast bli ett litet fåtal lägre inkomstagare, som kunna förskaffa sig sådana egna hem, nämligen endast de som i regeln hafva fast anställning och något så när goda inkomster. De öfriga kunna nog icke få vara med. Vi skola icke föreställa oss, att vi kunna nå idealet och få trädgårdsstäder i vårt land, utan det blir nog liksom i andra länder så, att en hel del *måste* bo i städerna i fastigheter, som rymma flera lägenheter. Men möjlighet för dem, som önska och kunna anskaffa sig sådana bostäder har emellertid genom tomträttslagen åstadkommits. Här i Stockholm äfvensom i Göteborg och Malmö och kanske äfven i andra städer har man på detta sätt redan vidtagit åtgärder till bostadsfrågans lösning.

Beträffande bostäder på landet har utskottet i sitt utlåtande sagt, att undersökningar skola påbörjas i år. Dessa komma emellertid att inskränka sig till att afse statarnas bostäder, emedan de äro de mest öfverklagade. Att det dessutom ännu finnes bostäder på landet, som också äro olämpliga, är nog riktigt, men jag föreställer mig, att den nya hälsovårdsstadgan kommer att inrymma bestämmelser, som gifva vederbörande rättighet, att se till, att det blir något så när drägligt äfven där.

Det skulle kanske vara riktigt, då man har intresse för frågan, att yrka bifall till hvad utskottet föreslagit, om man kunde se

hvert utskottet vill komma. Utskottet säger på sid 15, »att, där omständigheterna därtill föranleda, åtgärder för bostadsfrågans ordnande synas utskottet böra vidtagas medelst antagande af hälsovårdsordningar, anordnade af bostadsinspektion och bostadsförmedling m. m.»

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden m. m.

(Forts.)

Men i utskottets kläm söker man fåfångt efter att få fram dessa önskemål. Beträffande dessa vill jag säga, att hälsovårdsordningen kan man, såsom jag förut nämnt, antaga redan inom ramen af den nuvarande hälsovårdsstadgan. Beträffande bostadsinspektion är det beroende på kommunalstyrelsen, huruvida en sådan skall anordnas. Och hvad bostadsförmedlingen angår, har den ännu icke i vårt land vunnit afseende. Jag vet icke, om den i utlandet mera allmänt förekommer. Detta tillhör i hvarje fall de nya spekulationer, om hvilka man icke vet hvart de kunna leda.

Jag tror, att båda de föregående talarna hafva en felaktig uppfattning om arbetarna och arbetarbostäderna. Den första talaren nämnde, att det första man kommer under fund med i en arbetarbostad, det är, att det är dålig luft och att man icke öppnar fönstren, och ser man efter, så kunna de icke öppnas. Det kan ju hända, att det möjligen var så någon gång förr i tiden, men nu äro arbetarförhållandena helt annorlunda. Bostäderna äro i allmänhet snygga och prydliga. Fönstren äro i regeln till att öppna och öppnas äfven. Undantag finnas, i en del fall kan det vara snuskigt — det erkännes — men jag vill påstå, att i regeln är det bättre och snyggare i arbetarhemmen, än många af kammarens ledamöter föreställa sig.

I motionen och utskottets utlåtande är också taladt om inboendesystemet, och jag föreställer mig, att många af denna kammarens ledamöter riktigt bäfva vid tanken därpå. Det måste vara någonting olidligt. Ja, något som måste utrotas. Men det förekommer i vårt land och i alla andra länder, och det är helt naturligt. Vi tänka oss t. ex. huru det i verkligheten ställer sig här i Stockholm. Hit komma från landsorten, från småstäderna eller landsbygden, tusentals och åter tusentals unga män, som skola söka anställning eller arbete. Hvad är det första de hafva att göra? Att skaffa sig bostad. Hvar skola de få den? Jo, hos dessa familjer, som hafva den ekonomiska ställningen, att de visserligen hyra två à tre rum, men icke själfva utan hjälp af andra kunna betala hela hyran. Och det naturliga är, att de uthyra till sådana personer, för hvilka det icke lämpar sig att själfva anskaffa lägenhet. Det behöfver icke vara det ringaste att anmärka däremot, och i regeln är det icke heller så, utan det bästa förhållande mellan dessa familjer, som uthyra, och dessa ungherrar, som bo i deras så kallade yttre rum, är rådande. Att undantag finnas, det veta vi. Mot dessa må man vända sig, och det med rätta. I likhet med motionären och utskottet vill

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden m. m.

(Forts.)

jag vara med om att den bottensats, som i detta fall finnes, omskakas så, att det slutligen blir så litet kvar därpå som möjligt. Att inneboendesystemet i allmänhet är olämpligt och skadligt vill jag bestrida. Det är i alla händelser nödvändigt. Det måste vara så, och det blir så, huru kammaren än fattar sitt beslut.

Här nämnes något i motionen om, huru hyrorna ställa sig till inkomsterna, och det framhålles, att vi i vårt land hafva det synnerligen kostsamt. Det medgifves, att i Stockholm äro hyrorna mycket höga, men om man jämför dem med hyrorna i Berlins omgifningar, visar det sig, att hyrorna i förhållande till inkomsterna icke taga fullt så stor procent här som där. På den stora byggnadsutställningen i Berlin förlidet är förelåg en massa statistik, och den visade att i Schöneberg, som rymmer mycket folk, isynnerhet arbetare, där utgå i genomsnitt 32 % af inkomsten i hyra, och det finnes icke mindre än en fjärdedel af dessa, som betala 45 % af inkomsten. I Breslau åtgår i regeln 25 % af inkomsten och i Hamburg 25 % af inkomsten intill 1,200 mark. En utredning, som vidtagits i Stockholm, visar, att hyresafgiften här utgör 19,6 % af inkomsten intill 2,000 kronor. Nu vill jag medgifva, att man kan framdraga exempel från Tyskland, hvilka visa billigare siffror, men icke heller i Sverige ställa sig förhållandena öfverallt så ogynnsamma, som man får föreställning om, när man läser motionen.

Jag ber att få sluta med, såsom jag började, att jag med afseende på önskvärheten af fortgående förbättring af bostadsförhållandena i vårt land har samma uppfattning som motionären och utskottet, men jag yrkar afslag på utskottets hemställan, därför att jag anser, att den väg, som man redan slagit in på för att vinna praktiska och goda bostäder, nämligen skärpt kontrollerande lagstiftning, är den rätta. Jag yrkar sålunda afslag på utskottets hemställan.

Herr Fränckel: Den talare, som först hade ordet här i dag uti föreliggande fråga, nämnde, att det icke var behöfligt, såsom motionären har gjort, att antaga, att denna kammares ledamöter icke vore fullt på det klara med att det kräfves att förbättra de mindre bemedlades bostäder. Jag tror också, att de bevis, som motionären i sin välvilja anfört för denna sak, äro goda. Jag är honom också mycket tacksam för att han bringat frågan på tal inom denna kammare, om jag också tror att hvarken hans bevis för behovet af förbättringar i den vägen eller de bevis, som de ärade talare anfört, hvilka yrkat bifall till utskottets förslag, i själfva verket varit behöfliga. Det kan icke bestridas, att bostadsfrågan såsom sådan är vår mest svårlösta fråga. Men man vill ju gärna taga till regel, att man skall lösa de svåraste frågorna först, och då bör man icke heller undanskjuta bostadsfrågan.

Jag skall således icke fördjupa mig i jämförelser mellan våra bostadsförhållanden och bostäderna vare sig i Köpenhamn eller Amerika. Jag vill endast konstatera det faktum att, trots äfven de förbättringar, som skett, trots alla lagstiftningsåtgärder, som här företagits eller äro under beredning, kan ännu mycket göras och bör göras, ty den som vill vara rättvis måste anse, att på långt när äro förhållandena ännu icke hvad de böra vara.

Skälet hvarför jag tog mig friheten begära ordet var det, att man finner huru långsamt det leder till målet, äfven om vare sig en kommun eller en stat söker mera allvarligt taga denna fråga i sin hand. Jag tror icke, att jag missminner mig, om jag säger, att det är öfver tio år sedan Stockholms kommun kom till insikt om att här var mycket att göra, att man måste, om jag så får säga, sätta yxan till roten för att komma till vida bättre förhållanden än hvad vi då hade. Det tillsattes en bostadskommitté, och jag hade äran vara ledamot af densamma. Där gjordes åtskilliga goda utredningar, som sedan hafva varit måttgifvande för de åtgärder, som Stockholms kommun därefter vidtagit. De hafva ledt till sådana förbättringar, såsom också omnämnes i motionen, att betydligt förbättrade förhållanden inträdt såväl i hygieniskt som i ekonomiskt afseende. Men, såsom jag nyss nämnde, ännu är man på långt när icke framme vid målet. Om vi skola lyckas i våra åtgöranden, såväl i afseende på undervisning, nykterhetsbestämmelser och skolor, så måste vi se till i första rummet, att den man, som för sig och sin familj skall draga nytta af allt detta, har sitt hem på sådant sätt, att han kan förvärfva det inom gränsen af sin ekonomi, och det är därför, som jag för min del med glädje hälsar hvarje åtgärd, som kan i ännu större utsträckning leda till att så kan blifva fallet.

Hvad är det nu utskottet begärt? Utskottet har begärt, att dessa, om jag så får säga, lokala undersökningar, som hittills skett och hvilka, såsom nyss nämndes, hafva nått ett långt stycke framåt, må kunna få utföras i ännu större skala, därigenom att Riksdagen lämnar sitt bifall till att en sådan utredning får ske. Jag skall icke inlåta mig på att i detalj ingå på huru långt utredningen bör gå. Men såsom utskottets hemställan är affattad, skulle man begära *en undersökning* af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden här i riket. Hvad betyder det? Det betyder, att man skall tillse, huruvida icke dessa förhållanden skola kunna betydligt förbättras, och hvilka åtgärder i detta fall möjligen skola kunna vidtagas. Jag tager för gifvet att, om sedan frågan lämnas i händerna på regeringen, regeringen icke skall underlåta att söka vinna alla krafter, som äro möjliga, för att denna utredning skall blifva så grundlig som möjligt utan att inkräkta på de åtgärder, som genom kommunernas åtgöranden hittills varit vidtagna.

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden m. m.

(Forts.)

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden m. m.

(Forts.)

Jag skall nu icke uppehålla mig vid hvad här blifvit sagdt, men jag kan icke underlåta att något bemöta den sista ärade talaren, som ville underskatta det s. k. inneboendesystemet. Det har åtminstone i Stockholm ansetts vara det mest skadliga i så många afseenden. Det är visserligen sant, såsom han nämnde, att det kan inträffa, att ungarlar komma till Stockholm, som skulle behöfva bostäder, men inneboendesystemet befordras mest genom att vederbörande, som icke stå ut med att ensamma betala hyran för rum och kök, söka upp och taga emot sådana inneboende. Detta sätt att få bidrag till hyran hafva vi i Stockholm på det kraftigaste försökt motarbetat. Vi hafva nu dessutom i Stockholm, såsom herrarne torde känna, gått till väga på det sättet, att vi inköpt stora egendomssträckor utanför Stockholm och att vi nu hålla på att inreda bostäder där så långt som möjligt. Ty vi nöja oss icke med såsom det nu är, vi nöja oss icke med att människor kunna få bostad, utan vi fordra, att bostadstillgången skall blifva så stor, att hyrorna gå ned, och först då hafva vi vunnit vårt mål.

Jag skulle således för min del gärna yrka bifall till utskottets förslag, men jag skulle vilja göra en liten förändring. Utskottet har nämligen, sedan utskottet tillstyrkt, att en sådan utredning bör ske, om jag så får säga, visat på kommunerna i det här fallet. Jag tror, att det skulle vara lyckligt att låta kommunerna i detta fall vara i fred och sköta hvar och en sin utredning i den mån det är möjligt, och därför skulle jag icke vilja ansluta mig till hvad utskottet i sin kläm föreslagit med afseende på kommunerna. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan med den förändring, att det skulle heta, »att Första kammaren, i anledning af förevarande motion, ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes föranstalta en undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden här i riket, äfvensom, med stöd af den sålunda gjorda undersökningen, framlägga det förslag, hvartill densamma kan gifva anledning».

Jag tror, att för dem, som önska framgång åt denna fråga och som trots alla jämförelser och alla framsteg anse, att det ännu icke är så bra som det bör vara, för dem bör en sådan formulering af utskottets förslag vara väl antaglig, och jag skall därför, som sagdt, be att få yrka bifall till utskottets hemställan med den af mig nu föreslagna förändringen.

Grefve Lagerbjelke: Icke en enda talare har uttalat sig mot utskottets utlåtande, åtminstone har ingen gjort hemställan i annat syfte med undantag af talaren på malmöbanken. Dennes utgångspunkt var dock alldeles lika med utskottets, i det han framhållit betydelsen af sunda och goda bostäder, ej minst för

de mindre bemedlade. Han har vidare framhållit, att dessas bostadsförhållanden under senare tid förbättrats, särskildt i städer, köpingar och municipalsamhällen. Detta är äfven utskottets åsikt, såsom framgår af dess motivering. När man kommit så långt, har dock den ärade talaren ansett det bra, som det är, och att bostadsfrågan borde få utveckla sig själf såsom hittills. Utskottet har däremot ansett, att något bör göras och det på så sätt, att staten bör ordnande och hjälpende ingripa, för att kommunerna må fortgå på den väg, de redan här och hvar beträddt och, där ingenting åtgjorts, väcka intresse för att bostadsförhållandena måtte förbättras.

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden

m. m.
(Forts.)

Det har sagts, att man icke vet, hvad utskottet egentligen vill eller hvart det vill komma. Enligt mitt förmenande är det ganska klart. För att få ordning och reda i bostadsfrågan böra vi först få till stånd en bostadsundersökning, som visar hurudant läget verkligen är. Åtskilliga kommuner hafva visserligen på egen hand anordnat sådana, men det ringa antalet af dessa och det sätt, hvarpå de i regel utförts, pekar på nödvändigheten af en enhetlig och ordentligt utförd undersökning. Sedan denna väl kommit till stånd, dock gifvetvis under samarbete mellan stat och kommuner, har utskottet tänkt sig, att kommunerna skulle arbeta vidare inom ramen af de bestämmelser, som finnas angifna i byggnadsstadgan och hälsovårdsstadgan. Utskottet har vidare tänkt sig, att, med de krafter som stå staten till buds, den skulle upprätta normalplaner för hälsovårdsordningar, hvilka sedermera kunde af kommunerna ordnas och lämpas efter deras olika lokala förhållanden. Detsamma kunde förhållandet blifva med bestämmelser om bostadsinspektion. Dessutom har utskottet tänkt sig, att bostadsförmedling borde kunna iurättas på ett och annat håll. Det förefaller utskottet att, om kommunerna skulle ordna detta hvar och en för sig på egen hand, skulle det icke blifva ett så omsorgsfullt eller planmässigt arbete, som om normalföreskrifter funnes utarbetade genom statens försorg.

Den siste ärade talaren, som yttrade sig, yrkade bifall till utskottets hemställan med viss ändring. Jag finner visserligen, att hvad utskottet här yrkar mycket väl kunde kvarstå, ty hvad som förekommer i dess hemställan, om ordnande från kommunernas sida af bostadsfrågan, pekar ju direkt på hvad utskottet i motiveringen i detta hänseende yttrat. Då jag emellertid äfven från andra håll hört, att den sista delen af klämman anses otydlig och möjligtvis pekar på åläggande för kommunerna att åtaga sig ordnandet af de mindre bemedlade klassernas bostadsfråga, hvarigenom såväl oberättigade förhoppningar skulle ingifvas som äfven anledning beredas till oskäliga anspråk, får jag äfven för min del yrka bifall till utskottets hemställan med den af herr Fränckel föreslagna ändringen.

Om undersök-
ning af de
mindre bemed-
lade klasser-
nas bostads-
förhållanden
m. m.
(Forts.)

Friherre Wrede: Då jag haft uppdraget att vara ledamot i den kommitté, som omarbetat vår gamla byggnadsstadga, och jag jämväl tillhör den kommitté, som anbefallts omarbetningen af hälsovårdsstadgan, anser jag mig nu böra yttra några ord, isynnerhet som, vid den sysselsättning jag sålunda haft och kommer att hafva, den fråga, som nu understälts kammarens pröfning, till behandling förelegat. Till min stora glädje konstaterar jag, att samtliga de talare, som haft ordet, äfvensom utskottet till fullo uppskattat vikten af förevarande fråga. En ärad talare har visserligen påstått, att när motionären redogjort för de vådor, som osunda bostadsförhållanden medföra bland de mindre bemedlade klasserna, han hade målat med alltför starka färger. Men jag vågar påstå, att hvar och en, som något mer ingående sysselsatt sig med förevarande ämne, i detta fall skall gifva motionären rätt. Jag förmenar, att han knappast använt så starka färger, som han varit befogad till.

Jag skall försöka vara så kortfattad som möjligt, då jag för min del tror, att stämningen i kammaren är för bifall till utskottets hemställan, och det vid sådant förhållande naturligtvis hvarken kan vara lämpligt eller nödvändigt att orda mycket i frågan. Men jag kan dock icke underlåta att påpeka en särskild våda, som dessa dåliga bostadsförhållanden medföra. Motionären har gjort en antydning därom, då han omnämner den mässlings-epidemi, som rådt i landet för några år sedan, och påpekar den stora betydelse, som de osunda bostadsförhållandena därvid visat sig utöfva på dödlighetsprocenten. Det är alldeles riktigt. Men hvad som gäller om mässlingsepidemier gäller nog tyvärr äfven om andra farsotssjukdomar, och de, som äro intresserade af att inhämta uppgifter om hvilken stor mängd lif en farsot i ett land tager, när den härjar ordentligt, och icke blott om mängden af lif den tager, utan äfven om det olycksaliga inflytande, som den kan hafva på de lif, den sparar, de skola snart finna, att man icke nog kan lära sig uppskatta betydelsen af åtgärder för ordnande af dessa bostadsförhållanden.

Herrarna skola icke tro, att denna fråga är så jämförelsevis ny. Redan för länge sedan började man ägna sin uppmärksamhet åt bostadsförhållandenas inflytande. Det var England, som var föregångslandet i detta fall. Tvenne koleraepidemier, den ena 1832 och den andra 1837, om jag minns rätt, ådagalade tydligen, att dödligheten var afhäufig af bostadsförhållandena. Det visade sig, att ju större trångboddheten, ju sämre bostäderna voro, dess större blef ock dödligheten. Jag kan nämna, att i de trångboddaste och fattigaste kvarteren dödlighetssiffran visade sig springa upp till 80 % af hela antalet sjukdomsfall. Liksom England var föregångslandet, när det gällde införande af bättre förhållanden, har det allt framgent varit föregångslandet på detta område, men det har efterträds af Tyskland, Frankrike, Öster-

rike, Danmark och Finland, för att nämna några exempel. I vårt land har man också gjort mycket, dock icke tillräckligt.

De medel, man använt för att bekämpa vådorna af dessa bostadsförhållanden, hafva hufvudsakligast bestått i undersökningar och därpå fotade åtgärder i lagstiftningsväg. Den hälsovårdsstadga, som kommer att efterträda den gamla, kommer säkerligen att inrymma mycket strängare bestämmelser än den, man återfinner i nuvarande stadga, hvilket också är helt naturligt. Men det räcker icke att blott anlita lagstiftningsvägen. En ärad talare har här yttrat, att denna lagstiftning plus de vägar man hittills följt skulle vara nog. Ja, de vägar man hittills följt hafva nog varit riktiga. Så se vi t. ex. att Stockholm, som i detta fall gått främst bland landets städer, vidtagit många kraftiga och genomgripande åtgärder, men vi må komma ihåg, att det finnes en massa samhällen af mindre betydelse, där faktiskt denna bostadsfråga förr eller senare måste blifva en fråga, som påkallar hela deras uppmärksamhet, och dessa samhällen, hvilka icke såsom de större städerna äro i tillfälle att själfva sörja för nödvändiga utredningar och icke heller själfva kunna utfinna de medel, som äro tjänligast för att ordna förhållandena, äro i behof af någon ledning. Enligt mitt förmenande är det således en synnerligen lycklig utväg som utskottet valt, då det föreslår, att staten skall ingripa i förevarande fall, d. v. s. så till vida, att staten skulle sörja för, att en allsidig utredning komme till stånd och därjämte på grund af den gjorda undersökningen utpeka den väg, som säkrast och med minsta ekonomiska uppoffringar leder till målet. För min del tror jag, att detta arbete kommer att medföra stora fördelar för många af våra kommuner, och jag är alldeles öfvertygad om, att det förslag, som nu föreligger, i icke ringa mån skall bidraga till utfinnandet af medel, genom hvilka fysisk och psykisk hälsa hos tusenden och åter tusenden af vårt folk kommer att främjas.

Grefve Douglas: Jag ber att få återtaga mitt förra yrkande samt yrka bifall till utskottets hemställan med den af herr Fränckel föreslagna, ändrade ordalydelsen.

Herr Steffen: Det återstår för mig efter denna debatt egentligen endast att i första rummet till utskottet framföra mitt varma tack för det intresserade och sorgfälliga arbete, som inom utskottet ägnats åt min motion. Detta arbete har i icke oväsentlig mån bidragit till att klargöra principerna för behandlingen af de mindre bemedlade klassernas bostadsfråga i vårt land, och jag erkänner med tacksamhet och nöje, att jag i många afseenden, hvad min egen uppfattning angår, såsom den är formulerad i motionens motivering, haft stor nytta af utskottets arbete. Det har därför ingalunda varit mig svårt att gå med på den begränsning af

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden

m. m.

(Forts.)

Om undersökning af de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden m. m.

(Forts.)

själfva uppgiften, som utskottet slutligen funnit vara den rätta. Jag erkänner villigt, att uppgiften, sådan den är formulerad i min motion, måhända ställer sig något opraktisk och alltför omfattande samt att här, för att inom rimlig tid och med rimlig kostnad komma fram till praktiskt värdefulla resultat, det är möjligt att använda den metod för undersökningarna, den s. k. representativa metoden, som utskottet i motiveringen till sin hemställan förordar.

Det är mig dessutom angeläget att framföra min tacksamhet till de talare, som i dag yttrat sig om motionen i fråga, hvarvid en värtalighet och på vissa områden en sakkunskap gjort sig gällande, som jag själf icke har till mitt förfogande, och jag finner däruti en ytterligare anledning att nu fatta mig kort. Jag tror icke heller att efter denna långa debatt kammaren vore mig tacksam, om jag försökte ingå i närmare granskning af en del anmärkningar, som riktats mot vissa delar af motionens motivering. Det är blott en enda punkt, som jag skulle vilja beröra, och det är den mening som uttalats, att jag öfverhufvud icke bort såsom exempel anföra företeelserna på bostadsförhållandenas område i Amerika. Meningen med att jag gjorde detta var ingalunda att framkalla en krass kontrast mellan de normala arbetarbostadsförhållandena i Amerika och i Sverige. Att jag öfverhufvud taget tog med bostadsförhållandena i Amerika hade en rent socialpolitisk mening, nämligen, såsom en ärad talare redan framhållit, att en af de stora socialpolitiska frågorna för oss här i landet är emigrationen och just utvandringen till Amerika. Min mening var blott att framhålla att, då Amerika för oss är det betydelsefullaste utvandringslandet, finnes det ett egendomligt och för oss synnerligen betydelsefullt afhängighetsförhållande mellan de bättre bostadsförhållandena i Amerika och de sämre i vårt land, å ena sidan, samt den mer eller mindre utvandringsvilliga befolkningens ställning till emigration och bostadsproblemet, å den andra.

Hvad nu slutligen beträffar herr Fränckels förslag om ändrad lydelse af de sista raderna i utskottets hemställan, är det mig så mycket lättare att kunna instämma i herr Fränckels yrkande, som det nästan ordagrant innehåller detsamma som motionen, hvars fjärde moment, under iakttagande af den af utskottet yrkade uteslutningen af ordet »lagstiftning», lyder sålunda:

»*förslag* till de åtgärder inom den centrala och lokala förvaltningen, hvartill utredningens resultat kan synas föranleda».

Detta är ju ungefär detsamma som herr Fränckels förslag, och på denna grund, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan med den förändring herr Fränckel yrkat.

Herr Danström: För att i denna fråga vinna så stor enighet som möjligt i kammaren, ber jag, herr talman, få återtaga mitt yrkande om bifall till utskottets förslag oförändradt samt

yrka bifall till utskottets hemställan med den af herr Fränckel föreslagna ändringen.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende å förevarande utlåtande föreläge följande yrkanden: 1:o) af herr *Fränckel*, att hvad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring, att slutmeningen »låta utarbete — — — bostadsråga» utbyttes mot »framlägga det förslag, hvartill densamma kan gifva anledning»; samt 2:o) att utskottets hemställan skulle afslås.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare i enlighet med berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr Fränckels yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Jämlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

Föredrogs ånyo Första kammarens första tillfälliga utskotts den 23 och 24 i denna månad bordlagda utlåtande, nr 8, i anledning af väckt motion om ävägabringande af utredning rörande tomtpriser och byggnadskostnader för de mindre bemedlade klassernas bostäder i Sverige och utlandet m. m.

Om utredning rörande tomtpriser m. m. för de mindre bemedlade klassernas bostäder.

Till utskottets behandling hade hänvisats en inom Första kammaren af herr *Steffen* väckt motion, nr 81, med hemställan, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående tomtpriser och byggnadskostnader för de mindre bemedlade klassernas bostäder i samtliga Sveriges landt- och stadskommuner samt därvid särskildt låta utredningen omfatta:

1:o) de olika *omständigheter*, som nu inverkade på dessa priser och kostnader och eventuellt kunde vara att påräkna som medel att sänka dem eller att hindra en ytterligare, för den mindre bemedlade befolkningen skadlig stegring af dem;

2:o) undersökningar i vissa *främmande länder* angående hithörande förhållanden och jämförelser mellan dessa och läget i Sverige;

3:o) en ur ekonomisk-tekniska så väl som administrativa synpunkter möjligast innehållsrik och vägledande *redogörelse* för dessa undersökningar; samt

4:o) *förslag* till de nybildningar inom den centrala och lokala administrationen så väl som till de öfriga åtgärder å statens och kommunernas sida, hvartill utredningens resultat kunde synas föranleda.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade skäl

Om utredning hemställt, att herr Steffens förevarande motion ej måtte till någon rörande tomt- kammarens åtgärd föranleda.
priser m. m.
för de mindre
bemedlade
klassernas
bostäder.

(Forts.)

Herr Steffen: Utskottet har afböjt denna min motion under hänvisning till, att utskottet tillstyrkt min nyss behandlade motion. Den i sistnämnda motion begärda utredningen, säger utskottet, bör föregå en utredning angående kostnadsfrågan, hvarom förslag föreligger i den nu föreliggande motionen. Dessutom hänvisar utskottet på, att denna kostnadsfråga helt naturligt kan komma att i någon mån behandlas vid den utredning, som eventuellt kommer till stånd på grund af min första motion. Jag skulle således hafva anledning hoppas, att en utredning angående de ganska märkliga olikheterna mellan byggnadskostnaderna, särskildt för de mindre bemedlade klassernas bostäder i vårt land och i andra länder, samt öfverhufvud taget rörande bostadshyrornas betänkliga höjd för de mindre bemedlade klasserna i vårt land, särskildt i städerna, kan komma till stånd. Jag tror mig därför kunna anse mig tillfredsställd med hvad som föreslagits af utskottet.

Jag framställer icke något yrkande.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den under sammanträdet aflämnade kungl. propositionen.

Upplästes följande till kammaren inkomna dödsbevis:

Dödsbevis.

1. Att *Ernst Fredrik Wilhelm Blomberg*,
2. född den 4 januari 1863;
3. civilstånd: gift;
4. samhällsställning: Riksdagsman;
5. bostad: Stockholms stad, Hedvig Eleonora förs., nr 50 B Sibyllegatan;
6. afled i hemmet den 24 mars 1911 kl. 4 f. m.

Intygar härmed

Stockholm den 28 mars 1911.

Abram Nilsson.
Leg. läkare.

På framställning af herr talmannen beslöt kammaren att till Konungen aflåta underdånig skrifvelse med anmälan om det timade dödsfallet samt den därigenom uppkomna ledigheten bland riksdagsmännen för Stockholms stad; hvarefter ett i sådant afseende uppsatt förslag till underdånig skrifvelse upplästes och godkändes.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 13 § regeringsformen,

nr 15, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af § 8 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862,

nr 16, i anledning af väckt motion om upphäfvande af Konungens rätt att upphöja i adligt stånd samt förläna friherrlig och grefflig värdighet, samt

nr 17, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 18 § 12, 22 och 37 punkterna i lagen om val till Riksdagen;

statsutskottets memorial och utlåtande:

nr 32, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut angående löneroglering för nedre justitierevisionen, och

nr 34, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående sådana utgifter för kapitalökning, som afse statens affärsverksamhet, samt i ämnet väckta motioner;

lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning af väckt motion om upphäfvande af 10 § 3 mom. i gällande förordning angående fattigvården,

nr 25, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 11 § i lagen angående äganderätt till skrift, och

nr 26, i anledning af väckt motion om åvägabringande af utredning m. m. angående införande af en enhetlig lagstiftning rörande vård af vilsekomna; äfvensom

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 66, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inställande af inköp för statens räkning utaf skogar och jordområden af kronodonationsnatur, samt

nr 67, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående

rätt att afgiftsfritt bryta stubbar för tjärbränning å kronomark inom Västerbottens och Norrbottens län.

Justerades sju protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 2.55 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna.*

Fredagen den 31 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Upplästes följande till kammaren inkomna dödsbevis:

Dödsbevis.

1. Att *Ivar Wijk* med nedanstående
2. ålder: 69 år;
3. civilstånd: gift;
4. samhällsställning: Godsägare och Ledamot af Riksdagens Första kammare;
5. Bostad: Domö i Hjerpås församling af Skaraborgs län;
6. afled i hemmet i Stockholm, Birgerjarlsg. 6 den 28:de mars 1911 kl. 7 f. m.

Intyggar härmed

Stockholm den 29 mars 1911.

Erik Tengstrand.

Legitimerad läkare.

På framställning af herr talmannen beslöt kammaren att till Konungen aflåta underdånig skrifvelse med anmälan om det timade dödsfallet samt den därigenom inom kammaren uppkomna ledigheten bland riksdagsmännen för Skaraborgs län; hvarefter

ett i sådant afseende uppsatt förslag till underdånig skrifvelse upplästes och godkändes.

Justerades protokollen för den 23 och 24 i denna månad.

Anmälades och bordlades

sammansatta stats- och bankoutskottets nr 2 utlåtande nr 1, i anledning af väckt motion om anslag till utgifvande på svenska språket af en samling gällande grundlagar, vallagar och parlamentariska arbetsordningar i främmande länder;

bevillningsutskottets betänkande nr 17, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts proposition angående förändring af tullsatserna å socker samt om ändrad lydelse af § 13 i förordningen med tull-taxa för inkommande varor den 4 juli 1910, *dels ock* väckt motion om ändrad lydelse af 28 § i gällande förordning angående beskattning af socker;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 14, angående afskrifning af osäkra fordringar vid riksbankens hufvudkontor,

nr 15, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 5 § i lagen för Sveriges riksbank,

nr 16, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 62 § 1 mom. i reglementet för riksbankens styrelse och förvaltning, samt

nr 19, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt arbetarna vid mynttillverkningen P. A. Andersson, O. H:son Olofsson, R. V. Sahlén och C. A. Stafund;

lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning af väckta motioner om *dels* skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lokalt veto med allmän och lika rösträtt beträffande försäljning af vin och öl, *dels ock* förbud mot utskänkning af vin och öl vid offentlig danstillställning, samt

nr 28, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående fullt genomfördt kommunalt veto beträffande försäljning af vin och öl;

jordbruksutskottets utlåtande nr 68, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrade grunder för utarrendering af de till Strömsholms hingstdepå anslagna egendomar m. m.; äfvensom

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om kontroll å handeln med fondpapper.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran konstitutionsutskottets den 29 innevarande mars bordlagda utlåtanden nr 14—17.

Vid föredragning af statsutskottets den 29 innevarande månad bordlagda memorial nr 32, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut angående lönereglering för nedre justitierevisionen, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringsproposition.

Föredrogs och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 29 i denna månad bordlagda memorial nr 33, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens fjärde hufvudtitel.

Punkterna 1 och 2.

De föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Punkterna 3 och 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5—7.

De föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran följande den 29 innevarande månad bordlagda ärenden, nämligen statsutskottets utlåtande nr 34, lagutskottets utlåtanden nr 24—26 äfvensom jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 63—67.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 3,22 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
